

1 | 2019

KJØTT & EGGPRODUKTER

Markeds- ordningen må skrotes

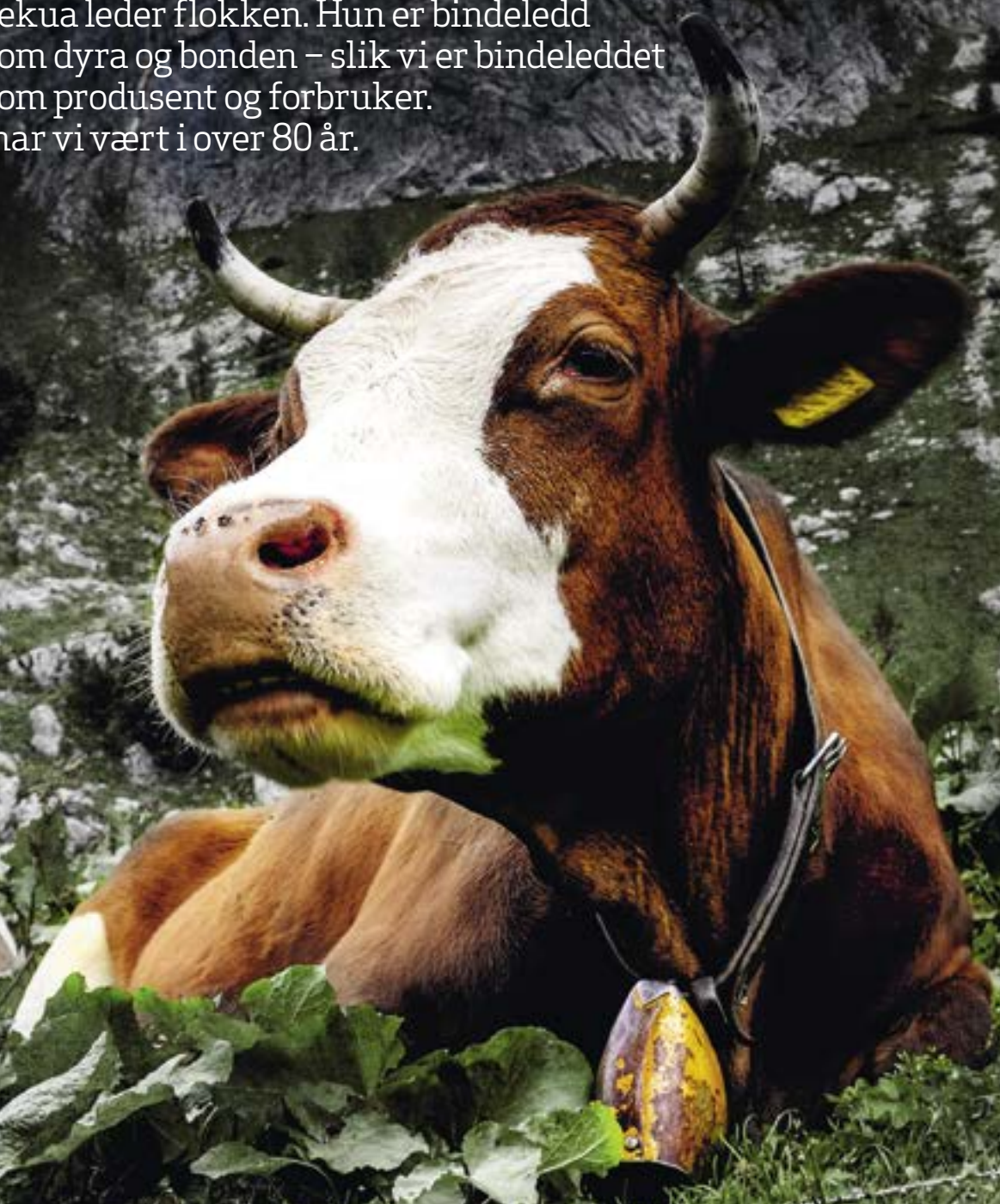
Økt slakteandel
ved private slakterier i fjor

Nye konsesjons-
regler for gris
skaper reaksjoner

Alle produksjoner bør ha et
dyrevelferdsprogram

BJELLEKUA

Bjellekua leder flokken. Hun er bindeledd mellom dyra og bonden – slik vi er bindeleddet mellom produsent og forbruker. Det har vi vært i over 80 år.

Vi slakter storfe,
gris, sau og lam
til svært konkurranse-
dyktige priser og
gir god service

ET SELSKAP I GRILSTAD-KONSERNET

2 REDAKTØRENS SPALTE

4 KLF-INNSPILLET

5 Nortura med halvert markedsandel på kjøtt-deig i 2018

6 Norske svinebønder viser ansvarlighet for overproduksjonen

8 KLF-slakteriene økte sin slakteandel i fjor

10 Småfebønder taper store pengebeløp på eksisterende markedsordning

16 Bekymring for mulige endringer i konsesjonsreglene for gris

18 ... og også forutsigbarheten for svinebøndene er kraftig truet

20 MRSA ble en kostbar og krevende erfaring for Våler-ektepar

22 Dyrevelferdsprogram for verpehøns trer i kraft fra 2020

24 Torv viktig for velferd og helse både for kylling og gris

26 Villsvin i ferd med å bli et betydelig problem for mange bønder

28 Objektiv klassifisering av storfe ble innført fra årsskiftet

30 Både produsent-rådgiver for og svineprodusent til MNS

32 Mye å hente på å tilføre egg mer verdi, ifølge Toten Eggpakkeri

34 Kampen om egg-leverandørene i Norge hardner til

36 Mange kvinner i landbruket fikk investerings-tilskudd i fjor

37 Norsk Kylling har kåret sine beste produsenter

38 Jaktturisme kan gi et viktig bidrag til norske bønder

40 – Alle produksjoner bør ha et dyrevelferdsprogram

43 Vår nye landbruks- og matminister setter stor pris på kjøtt

44 VERDEN RUNDT

46 JUS PÅ TAMPEN

48 PRODUSENTKRYSSORD

LØNNSOM KUNNSKAP

Animalia styrker norsk kjøtt- og eggproduksjon langs hele verdikjeden.

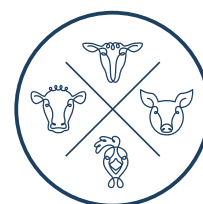
Vi tilbyr praktisk rådgiving og nyttige tjenester.

VI JOBBER FOR:

- God dyrehelse og dyrevelferd
- Optimal råvareutnyttelse
- Trygg og sunn mat med høy kvalitet
- Effektiv og bærekraftig produksjon

 ANIMALIA

animalia.no

– Hold motet oppe i motgang!

Kjære produsent, uansett hvor du måtte befinne deg. Takk for den innsats du legger ned for å sikre norsk mat på norske bord. Og ikke minst: hold motet oppe når det stormer som mest og motkreftene er som sterkest i forbindelse med kjøtt- og eggproduksjon. Det vi har sett og opplevd i mediene de siste uker og måneder er en regelrett hets mot landbrukets kanskje aller viktigste produkter.

Det er ikke enkelt å stå oppreist når stormen av negativitet slår inn. EAT/Lancet-rapporten var en del av denne stormen. Da Gunhild Stordalen for et par måneder siden presenterte denne rapporten, var det mange tilhengere av norsk landbruksproduksjon som på forhånd hadde bange anelser. Ville rapporten avvise kjøtt og kjøttproduksjon totalt, eller ville den være «snill». Svaret er vel at den havnet på «mellomdistanse».

Rapportens grunnbudskap var for så vidt klart: Intet mindre enn menneskenes helse og klodens overlevelse står på spill om ikke folk flest kutter kraftig i kjøttforbruket. For Stordalen finnes det tydeligvis ingen en annen «mat-vei» enn EAT-dietten, der det globale kjøttforbruket er halvert og grønnsaksforbruket doblet? Men er dette veien å gå og er situasjonen så dramatisk?

Et viktig poeng som er verdt å trekke fram, er det som en av rapportens viktigste bidragsyttere, svensken Johan Rockström,

hevder. Han fastslår i rapporten at norsk kjøtt og måten dette kjøttet produseres på, er et eksempel til etterfølgelse for andre land på kloden. Poenget til Rockström er at norsk landbruk produserer protein til menneskemat basert på beitemark som ikke kan brukes til å dyrke f.eks. korn og grønnsaker. Slik sett framstår EAT-rapporten, merkelig nok, både oppløftende og litt «nedslående» for norsk kjøtt og kjøttproduksjon.

Det nedslående dreier seg om rådene rapporten gir og den strenghet i mengde den opererer med når det gjelder folks kjøttforbruk. Med 14 gram kjøtt pr. dag, blir det garantert magert for dem som lever av å selge kjøtt og kjøttprodukter her i landet. Men kjøtt vil i overskuelig framtid være fast inventar på folks spisebord. En god mediestrategi nå kan være å roe ned debatten ved å la være å diskutere detaljer, dempe polariseringen og fokusere på de positive sidene ved kjøtt. Sunt, godt og bærekraftig.

Jeg vil oppfordre alle norske kjøttprodusenter til å ha is i magen og ikke miste motet. Det vi nå ser er strømninger, selv om vi opplever en trend med nedgang i kjøttforbruket på bekostning av et vegansk kosthold.

Per A. Sleipnes

– *Norsk kjøtt og måten dette kjøttet produseres på, er et eksempel til etterfølgelse for andre land på kloden.*

KJØTT & EGGPRODUSENTEN

ANSVARLIG REDAKTØR

Per A. Sleipnes
TELEFON OSLO: 23 24 44 70
MOBILTELEFON: 922 47 917
E-POST: pas@kjottbransjen.no

POSTADRESSE

Østensjøveien 39/41
0667 Oslo

BESØKSADRESSE

Østensjøveien 39/41
4. etasje
0667 Oslo

DESIGN/LAYOUT

Morten Hernæs
07 Media – 07.no
MOBILTELEFON: 916 98 412
E-POST: morten.hernaes@07.no
Aurveien 14
1930 Aurskog

TRYKK

07 Media – 07.no

ANNONSER

A2media AS
Kine Holm
MOBILTELEFON: 958 94 913
FAX: 62 95 16 56
E-POST: kine@a2media.no
WEB: www.a2media.no

ABONNEMENTSERVICE

Kjøttbransjen
c/o DB Partner as
Postboks 163
1319 Bekkestua

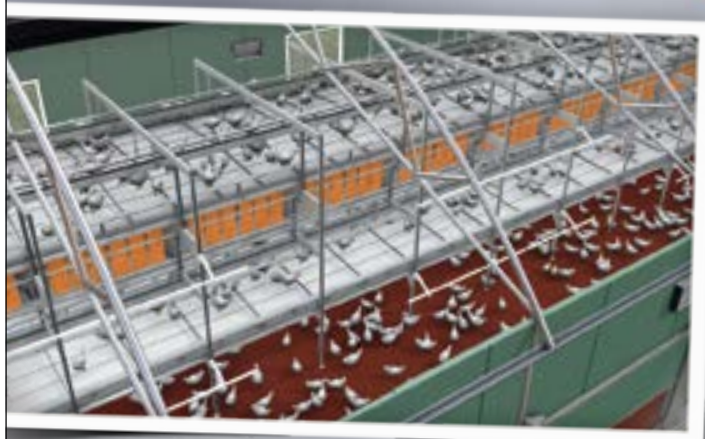
Fatland-leverandør Inge Morten Tronstad fra Etne i Hordaland mener hele markedsordningen må avvikles.

FOTO: JAN NORDVEIT

Trenger ditt fjørfeanlegg oppgradering?

Fjøsssystemer har de mest fleksible løsningene for nybygg eller ombygging av alle typer fjørfeanlegg. Med et bredt utvalg produkter fra Big Dutchman, høy kompetanse, god service og ikke minst nærhet til deg som kunde, er du sikret en god løsning.

Kontakt
en av våre
rådgivere!

Eksempel på Natura Step aviarsystem

Big Dutchman.

 www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3178 Våle
Tlf. 33 30 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbø
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no

Utfordrende markeds- balanse for storfe i Norge

■ BJØRN-OLE JUUL-HANSEN ■ ■ ADM. DIREKTØR I KLF

Styret i Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund (KLF) har drøftet de utfordringene som er i storfekjøttmarkedet. Den vedvarende ubalansen mellom ulike stykningsdeler og sorteringer, reduserer muligheten for et fungerende storfekjøttmarked. Over tid gir det ikke grunnlag for en inntektsutvikling slik Stortinget forventer gjennom vedtatte jordbruksavtaler.

Norsk landbrukspolitikk og inntektsutviklingen i kjøttproduksjonen er basert på at Stortinget legger til grunn et prisnivå i jordbruksforhandlingene som forutsettes oppnådd i markedet, der prisen videre blir konkretisert i Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGS). Prisen skal være et speilbilde av hva som prismessig kan oppnås når hele dyret selges i et balansert norske markedet.

I praksis er det slik at etterspørsel og markedet svinger og forbrukeren foretrekker noen produkter/stykningsdeler/sorteringer mer enn andre med de prisvariasjonene det er mulig å ha i markedet. Importen er et viktig bidrag for å «rette opp» denne ubalansen slik at forbrukernes etterspørsel dekkes. Importen er selvsagt helt vesentlig for å sikre at markedet har nok volum.

I et relativt lukket høyprismarked som det norske, vil overdekning av enkelte styk-

ningsdeler/sorteringer raskt skape problemer for hele sektoren. Eksport er i praksis økonomisk umulig med det norske prisnivået. Norge kan ikke foreta avlastninger på samme måte som er vanlig i andre land.

Overproduksjon eller ubalanse mellom stykningsdeler/sorteringer i markedet gjør det svært krevende å klare å innfri Stortingets forventninger til priser i jordbruket. KLF har over lengre tid forsøkt å ta til orde for at det må legges politiske føringer som gjør det enklere å oppnå de stortingsbestemte prisambisjonene for kjøtt. Vi mener dette er nødvendig dersom markedet ikke selv klarer å få til et samspill mellom norsk produksjon, importkvoter og administrativt nedsatt toll som gir et noenlunde balansert marked mellom ulike stykningsdeler/sorteringer.

Det skal selvsagt være full konkurranse på alt kjøtt i det norske markedet, etter engrosnivå og utover. Men med et vesentlig høyere prisnivå på norsk råvare fremfor import, er det av stor betydning at samlet import tilpasses markedets behov for de ulike stykningsdeler/sorteringer i tilstrekkelig grad.

Samlet for kjøttbransjen viser importstatistikken at i 2018 var ca. sju prosent (750 tonn) av storfekjøttimporten sorteringer, mens 35 prosent (3615 tonn) var biffer og fileter. Vi oppfatter at dette er den vesentlige årsaken til kollapsen i markedet for tilsvarende norske stykningsdeler, der eksempelvis ytrefilet, høyrygg og mørbrad i økende grad er rapportert som råstoff til sorteringer, og undergraver verdien på storfeslakt.

– Den vedvarende ubalansen mellom ulike stykningsdeler og sorteringer, reduserer muligheten for et fungerende storfekjøttmarked.

SMART MOBIL SKUFFEREOL

118 skuffer - 24 store,
30 mellomstore og
64 små skuffer, fordelt
på begge sider av
reolen. Mål reol:
92x68x182cm
Vekt: 39kg.
Art. nr 90 52 352
Førpris 2.745,-
(2.196,-)

NORGES
STØRSTE
NETTbutikk
TIL LAND-
BRUKET

2.058⁰⁰
1.647⁰⁰ eks mva

**25%
RABATT**

TÅKEKANON

Effektiv tåkekanon til desinfisering,
insektsbekjempelse, luftdesinfisering,
luftkjøling m.m. av husdyrrom, lagerlokaler
osv. Tanken har montert flottor.
Pumpetrykk: 6 bar.
Tankkapasitet: 60 liter.
Dimensjoner: Lengde 91 cm,
bredde 65 cm,
høyde 140 cm.
Vekt: 50 kg.
Art. nr 90 28 448

**FRI
FRAKT PÅ
ALLE ORDRER
OVER 3500 +
MVA - ALLTID,
UANSSETT!**

12.495⁰⁰
9.996⁰⁰ eks mva

**LEV.
ULTIMO
APRIL**

P.Lindberg
Vi har forbehold for trykkel og usolgte varer

DONEHEIA 62 · 4516 MANDAL · TEL 21 98 47 47 · WWW.P-LINDBERG.NO · NETTbutikken TIL LANDBRUKET

GJELDER TIL OG MED 31/03 2019

Halvert markedsandel på kjøttdeig på seks år

Nortura fikk et overskudd før skatt på 26 millioner kroner i 2018. Det er 54 millioner kroner svakere sammenlignet med kriseåret i 2017. For å bedre lønnsomheten, planlegger Nortura å kutte tallet på produkter fra 2300 til rundt 1000.

■ PER A. SLEIPNES

Nedgangen fortsetter for Nortura, som altså så vidt fikk blå tall på bunnlinja i fjor. Driftsresultatet endte på 88 millioner kroner og det er 65 millioner kroner lavere enn året før. Nortura hadde en omsetning på 19,3 milliarder kroner i fjor

SELGER MINDRE KJØTTDEIG

Engangskostnad knyttet til fremtidige forpliktelser for omstilling og gavepensjon på 96 millioner kroner bidro til resultatsvekkelsen, ifølge Nortura. Men bildet er nok mer dramatisk enn som så. Markedsandelen for Gilde-produkter faller nemlig som følge av lavere salg av kjøttdeig, stykket kjøtt, pålegg og kakeprodukter. I fjor tapte selskapet markedsandeler for de fleste typer kjøttprodukter, men verst gikk det for kjøttdeig og farse, der andelen falt 4,7 prosentpoeng til 18,6 prosent. På seks år er markedsandelen mer enn halvert på kjøttdeig. Derimot opplevde kjøttssamvirke vekst i salget av Prior-produkter i fjor

LÅ AN TIL UNDERSKUDD

Men tallene på bunnlinjen kunne faktisk vært verre. I fjor høst, da tall for andre tertial ble lagt fram, indikerte disse at 2018 kunne gå ut med et underskudd på 138 millioner kroner.

Netto finanskostnader utgjør 63 millioner kroner i 2018, 21 millioner kroner lavere enn året før. Endringen skyldes i hovedsak gevinst ved salg av aksjer i Landbruksforsikring AS, samt positive valutaeffekter.

UPOPULÆRE PRODUKTER

Nortura har satt i gang et større arbeid med nye tiltak som skal bidra til at selskapet når sine mål om resultat som i 2016. Ett av tiltakene dreier seg om hva Nortura selv kaller «strømlineforming» av vareutvalget. Det håper man skal øke effektiviteten og minske svinn. I dag står de 340 mest populære produktene for 80 prosent av omsetningen. I motsatt ende av popularitetsskalaen bidrar 1100 produkter bare en prosent av omsetningen. Disse skal fjernes.

– Dette kan vi ikke fortsette med. Det møter vi forståelse for også hos dagligvarekjedene, sier konstituert visekonsernsjef Lisbeth Svendsen i et brev til Nortura-bøndene som eier samvirkebedriften. I det sam-

me brevet forklarer salgs- og markedsdirektør Harald Bjerknes den nye satsingen.

– Vi må ha et godt salg av volumprodukter for å ta vare på våre eieres råvareavsetning og sørge for effektivitet i produksjonen. Derfor må vi ha mer fokus på volum- og kjerneprodukter, i stedet for å øke antall produkter, påpeker Bjerknes.

FOR DÅRLIG

Hans Thorn Wittussen som kom inn som konstituert konsernsjef før jul, innrømmer at lønnsomheten er for dårlig, noe styreleder Trine Hasvang Vaag er enig i.

– Vi jobber målrettet for å komme oss opp på et bedre resultatnivå. I det siste er det dessverre for mange piler som peker i feil retning, og vi har ikke tid til å vente for lenge på betydelige forbedringer, sa Hasvang Vaag da den forrige konsernsjefen måtte gå. Kort tid etterpå forsvant to direktører til.

Hans Wittusen sier den største bekymringen er om selskapet ikke klarer å snu utviklingen på inntektssiden.

– Bekymringen er at vi ikke får til en salgsvekst for Gilde og Prior, som er våre viktigste merkevarer. Her er kjedenes egne merkevarer den største konkurrenten, sier Wittussen.

– Norske svinebønder tar ansvar for overproduksjonen

– Ansvarligheten blant norske svinebønder er stor med tanke på å få redusert lagrene av svinekjøtt her i landet. Innsatsen og interessen i forbindelse med utkjøpsordningen av avlspurker, er et klart bevis på det.

■ PER A. SLEIPNES

Det er direktør i Nortura totalmarked, Ole Nikolai Skulberg, som sier dette til *Kjøtt & Eggprodusenten*. Bakgrunnen er måten norske svinebønder har respondert på tilbudet til sluttpakke som ble gitt i fjor. 16 000 kroner er beløpet svinebøndene får pr. avlspurke som blir borte fra produksjonen av smågris.

FRIST 1. MAI

Målsettingen var i utgangspunktet å redusere tallet på avlspurker med 4000, men nå innser markedsregulator at en reduksjon på 3000 purker, før fristen går ut 1. mai, er et mer realistisk antall. Uansett mener Skul-

berg at norske svinebønder har tatt situasjonen på ramme alvor og vist vilje til å få bukt med overproduksjonen.

2500 PURKER

I det denne utgaven av *Kjøtt & Eggprodusenten* går i trykken, er markedsregulator i gang med å skrive kontrakter med 80 svinebønder som har valgt å bli med på utkjøpsordningen. Dette tilsvarer drøyt 2500 purker. Men i løpet av de knappe to månedene som gjenstår før fristen går ut, er det håp om at ytterligere 500 avlspurker blir borte rundt om på norske gårder.

Det er all grunn til å rose landets svinebønder, fastslår Ole Nikolai Skulberg.

– SVÆRT VIKTIG

I utgangspunktet hadde rundt 90 grisebønder takket ja til sluttpakke, men et titalls produsenter har ombestemt seg i løpet av de siste ukene. Det hindrer altså ikke at Skulberg gir ros til landets svinebønder.

– Nei, det er all grunn til å rose landets svinebønder. Slik situasjonen ser ut nå, lig-

ger det an til et årsoverskudd på 1400 tonn i tillegg til det som allerede ligger på reguleringslager. Det vil si til sammen 2500 tonn. Vi var oppe i et lagervolum på 6000 tonn og sånn sett må vi kunne si at det absolutt går i riktig retning. Men det er viktig at så mange bønder som mulig blir med på denne dugnaden. I 2021 kan vi ikke lenger drive reguleringsseksport og det er derfor viktig at lagrene er så små som mulig når den tid kommer, sier Ole Nikolai Skulberg.

FLERE NORTURA-PRODUSENTER

For det er nemlig ute på gårdene at tiltak monner når det gjelder reduksjon i lageroppbyggingen av svinekjøtt. Og med tanke på den langsiktige økonomiske situasjonen for norske svinebønder, er det avgjørende at ytterligere lageroppbygging stanses.

– Ser vi geografiske forskjeller på interessen for denne utkjøpsordningen og er det forskjell på bønder som leverer til Nortura-slakterier og KLF-slakterier?

– For å svare på det siste spørsmålet først, så er det i grunnen små forskjeller her. Det er riktignok noen flere Nortura-produsenter som til nå har skrevet kontrakt med oss, men jeg vil ikke spekulere i årsaker til det. Når det gjelder geografi, ser vi at det er et

Har en økonomisk ramme på 64 millioner kroner

Rammen på 64 millioner kroner for denne utkjøpsordningen, tilsvarer nær 50 øre pr. kg gris/purke/råne slaktet i 2018.

Produsentene som deltar i tiltaket, må forholde seg til strenge klausuler som betyr at de ikke kan gå tilbake til svineproduksjon på mange år. Derfor ville mange av dem som blir med på tiltaket nok ha vurdert å avslutte produksjonen de nærmeste årene, eller sittet på gjerdet og håpet et slikt tiltak ville komme. For andre kan produksjon av smågris ha vært en liten del av virksomheten på gården.

– Utkjøpsordningen er et svært kraftig virkemiddel for å redusere overskuddet. Det er nødt til å bidra kraftig i å skape en varig balanse i markedet, slik at reguleringslageret kun dekker sesongsvingninger. Kompensasjonsbeløpet pr. purke må

anses som godt, men dog ikke så bra at det å bli med på utkjøpsordningen er en enkel beslutning å ta. Etter tiltaket, blir det neppe produsenter som legger ned de nærmeste årene. For å få tilstrekkelig effekt på dette, håper KLF at flere smågrisprodusenter vurderer å melde seg på tiltaket, sier markeds- og administrasjonssjef i KLF, Endre Myhr.

potensial i Rogaland for økt utslaktning av purker. Relativt sett har smågrisprodusenter i dette fylket vært noe mindre interessert

i å takke ja til sluttpakker. Det kan endre seg i løpet av perioden fram til 1. mai, sier Skulberg.

Tilvekst og trivsel !

Reime Landteknikk

Tlf. 51 56 10 80

www.rlteknikk.no

Animat ligge underlag og spaltematter øker dyras trivsel og tilvekst. Økt sikkerhet og redusert risiko for skader på dyra er bonus. Animat matter og liggeunderlag er anerkjent og har vært i bruk i Norske fjøs i over 25 år.

Reime fangfront med nødopplukk. Leveres ferdig montert og klar til bruk. Bare å henge opp og ta i bruk. Kraftig utførelse og stillbar halsåpning. Dyrevennlig, ingen bolt/skruehode som lager gnagsår

Reime

animat

KLF-slakteriene økte sin slakteandel i fjor

Landets frittstående slakterier økte sin slakteandel på firbeinte dyr med nær en prosent i forhold til 2017. På fjørfe var det tilnærmet status quo om en legger andel av totaltonnasjen til grunn.

■ PER A. SLEIPNES

30, 4 prosent slakteandel på firbeinte dyr og 49 prosent andel på fjørfe. Det er status for 2018 om vi ser på fordelingen mellom kjøtt-samvirket og KLF-slakteriene. Ser vi på fjørfe har denne andelen økt med hele 20 prosent på fem år, mens den har gått noe tilbake på firbeinte dyr om vi sammenligner med f.eks. 2013. Nå bør det understrekes at denne andelen faktisk har økt siden bunnivået i 2015.

352 200 TONN

Det ble i fjor slaktet til sammen vel 352 200 tonn firbeinte og tobeinte dyr ved norske slakterier. Denne tonnasjen inkluderer ikke momsfri retur til produsent og leieslakting. Private slakteriers andel av fjorårets slakting var på drøyt 125 200 tonn, eller 35,6 prosent av totalslaktingen.

Landbruksdirektoratets slaktestatistikk for 2018, viser at Fatland Oslo var det private enkeltslakteri som opplevde den største prosentvise økningen i slaktemengde i fjor. Økningen var på ca. åtte prosent, det vil si drøyt 1000 tonn.

Erik Berntzen, Midt-Norge Slakteri.

MNS MED STØRST ØKNING

Midt-Norge Slakteri i Levanger var det private slakteriet som hadde den nest beste prosentvise utviklingen i fjor, målt i slaktevolum. Bortimot 7,5 prosent var økningen på, eller 563 tonn.

– Denne slakteøkningen dreier seg i stor grad om gris og forklaringen er i grove trekk MRSA-saneringen flere av våre smågrisprodusenter har vært gjennom. Etter disse saneringene har produksjonen gått betydelig opp. I den forbindelse må jeg berømme Fatland som sørget for at vi fikk tilstrekkelig påfyll av smågris etter saneringene, sier daglig leder Erik Bentzen ved Midt-Norge Slakteri. Han kan ikke huske at MNS noen gang tidligere har hatt en så stor økning i slaktingen som i fjor.

– Hva med inneværende år?

– Utviklingen hittil i år følger i samme spor som i fjor. Gledelig for vår del er at vi har god avsetning på all år gris vi slakter.

STØRST AV DE PRIVATE

Med en økning på vel 850 tonn slakt, inntok

Harald Furuseth, Furuseth AS.

Axel Dønnum Jensen, Fatland Oslo.

Furuseth AS plassen som det største KLF-slakteriet og det femte største slakteriet i landet.

– Hva skyldes denne økningen, daglig leder Harald Furuseth og er utviklingen hittil i år den samme?

– Det handler om både produksjonsøkning hos eksisterende produsenter, men også at vi stadig får nye produsenter. Økningen i antall slakt er for gris fem prosent, storfe 16 prosent og småfe seks prosent. Utviklingen for 2019 er veldig positiv både med tanke på tilførsel og ikke minst salget som er veldig viktig for balansen. I et marked som har overproduksjon av bortimot alle dyreslag, er det mye viktigere enn tidligere å ha salg på det som slaktes. Eksempelvis når Nortura gir 30 prosent i frysefradrag på sau, reduserer dette samtidig lagerverdien av sauekjøtt på kommersielle lager.

1000 TONN I PLUSS

Fatland-gruppen som helhet økte slaktingen med 2000 tonn i fjor og det tilsvarer en økning på vel fem prosent. Fatland Oslo hadde

Slakteutviklingen de seks siste årene

SLAKTERIER (RØDT KJØTT)	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Nortura, Rudshøgda	34 972	34 112	33 298	31 971	28 057	25 767
Nortura, Stavanger	18 233	19 000	19 780	20 120	19 527	19 354
Nortura, Malvik	18 669	19 089	18 582	17 842	16 766	17 849
Nortura, Steinkjer	18 222	18 116	18 221	17 211	16 858	16 556
Furuseth AS	16 618	15 762	15 643	15 170	14 588	14 285
Nortura, Tønsberg	16 458	17 031	17 110	17 905	19 150	15 596
Fatland Jæren	16 393	15 805	14 936	14 326	13 308	13 744
Fatland, Oslo	13 566	12 550	11 995	11 451	10 935	10 698
Nortura, Førde	12 446	12 248	11 890	11 496	11 028	11 708
Nortura, Bjerka	12 381	12 530	11 947	11 754	10 488	10 038
Nortura, Sandeid	10 637	10 169	10 274	10 262	9 052	9 030
Fatland, Ølen	10 080	9 679	9 155	9 572	9 362	9 732
Prima Slakt	10 055	10 264	9 789	9 280	9 065	9 568
Midt-Norge Slakteri, Levanger	8 292	7 729	7 413	7 032	6 647	6 590
Nortura, Egersund	8 173	7 699	7 531	7 274	6 743	7 361
Nortura, Otta	5 994	5 072	5 342	5 040	4 733	5 003
Nortura, Bardufoss	5 140	4 834	5 117		4 296	4 727
Nortura, Gol	4 720	4 708	4 514	4 372	3 749	3 640
Slaktehuset Eidsmo-Dullum	3 129	3 040	2 733	2 638	2 647	2 906
Nordfjord Kjøtt Slakt	2 713	2 531	2 672	2 694	2 478	2 135
Horns Slakteri AS	2 422	2 312	2 298	2 343	2 442	2 479
Røros Slakteri	1 331	1 288	1 127	1 115	1 136	1 202
Jens Eide AS	1 025	1 029	810	823	749	709
Ole Ringdal AS	862	863	842	812	780	906
Nortura, Finnmark	818	856	846	768	740	704

FJØRFESLAKTERIER	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Nortura Hærlend	33 181	33 293	32 024	33 441		
Den Stolte Hane	20 736	21 628	15 481	6 514	5 087	4 802
Norsk Kylling	19 101	16 010	17 850	14 392	20 398	20 763
Nortura Elverum	9 412	9 120	8 991	12 850	23 672	24 147
Nortura, Hå	7 483	7 869	10 424	12 861	16 388	17 211
Ytterøykylling	5 320	6 108	5 530	4 180	4 428	3 587
Gårdsand	897	863	995	1 207	1 123	914
Holte Gård	373	407				

som nevnt den største veksten av de tre Fatland-slakteriene med rundt 1000 tonn. Jæren-anlegget økte med 588 tonn. Fatland som helhet økte tonnasjen fra 38 034 tonn i 2017 til 40 039 tonn i fjor. Denne grupperingen sto i fjor for mer enn halvparten av den private slaktingen av firbeinte dyr.

– Vi er selvsagt svært fornøyde med fjoråret med hensyn til volumutvikling og hovedårsaken er at vi har fått flere nye produsenter – særlig på storfe. Fatland Oslo fikk 140 nye produsenter i fjor og flest nye fikk vi på storfe og småfe. Denne økningen i antall produsenter monner når man legger volum til grunn, sier slakterileder ved Fatland Oslo, Axel Dønnum Jensen. Fordelingen på de tre dyreslagene for Oslo-slakteriet var denne: ca. 1000 tonn storfe, ca. 6000 tonn gris og ca. 6000 tonn småfe.

– Hva med 2019?

– Det ser bra ut foreløpig. Jeg kan nevne at vi står foran en betydelig modernisering her på anlegget ved bla etablering av ny skåldelinje for gris, sier Axel Dønnum Jensen.

KUN RUDSHØGDA VOKSER

Ser vi på Nortura-slakteriene, er det kun Rudshøgda som øker av de tre store samvirke-slakteriene. Nortura Steinkjer, som det fjerde største Nortura-slakteriet, har derimot en liten volumvekst. Men de tre store, Rudshøgda, Stavanger og Malvik gikk samlet tilbake med 327 tonn i fjor. Disse tre slakteriene står for rundt en fjerdedel av den totale slaktingen av firbeinte dyr her i landet.

Prima Slakt opplevde også nedgang i slaktevolumet i fjor. ■■■

Norsk Kylling økte kraftig

Det mest framtrepende ved slakteriutviklingen på fjorfe i Norge i fjor, var økningen til Norsk Kylling. Dette selskapet, som er i gang med bygging av nytt anlegg, økte slaktingen i fjor med rundt 3000 tonn. Fra 16 000 tonn i 2016 til vel 19 000 tonn i fjor. Dermed er selskapet på vei tilbake til rekordåret for fem år siden da volumet passerte 20 000 tonn.

– Hva skyldes denne utviklingen, daglig leder Kjell Stokbakken?

Fram til 1. januar 2018 hadde vi en avtale med Nortura om slakting av deler av Norturas produksjon i Midt-Norge. Dette slaktevolumet ble i tidligere statistikker omtalt som Nortura via Norsk Kylling, men gikk altså inn som en del av vårt volum solgt hvert år. Denne avtalen opphørte 1. januar 2018 og medførte at vi fra da av produserte alt kjøtt vi selger selv.

– Hvor mange nye produsenter kom til i 2018?

– I fjor fikk vi som følge av Hubbard-implementeringen behov for mer produksjonsareal. Dette arealet ble etablert ved å omstille tidligere kalkun, oppal- og rugeeggprodusenter til slaktekylling-produksjon. I tillegg leier vi inn kapasitet fra Nortura i Midt Norge for å utnytte eksisterende kapasitet. (12 produsenter i 2018)

– Hva har Hubbard-satsingen hatt å si?

– Vi har oppnådd betydelig forbedring på dyrevelferd og kvalitet og ser betydelig reduksjon i svinn (dødelighet + kassasjoner). Dette gir oss svært positive effekter som gjør det mulig å produsere Hubbard og selge denne kyllingen til samme lave pris i REMA-butikkene som ordinær slaktekylling.

– Hvordan ser det ut så langt i år?

– Norsk Kylling er nå i fin balanse gjennom hele verdikjeden og produserer i tråd med de salgsprognoser som er lagt. Starten på 2019 har vært god og vi ligger over våre prognoser så langt, opplyser Kjell Stokbakken (bildet).

Taper titusener på feilslått

– Markedsproblemet på sau går ikke over av seg selv. Jeg mener vi må avvikle hele markedsordningen og overlate til hvert enkelt slakteri å gjøre avtale med hver enkelt sauebonde. Bare på den måten kan vi få samsvar mellom produksjon og etterspørsel, mener sauebonde og Fatland-leverandør Inge Morten Tronstad fra Etne i Hordaland.

■ OLE G. HERTZENBERG

Etne-bonden blir i dag trukket rundt 250 000 kroner i omsetningsavgift. Av dette stammer knapt 40 000 kroner fra sau/lam. Resten dreier seg om trekk på svinekjøtt.

GÅR IKKE OVER AV SEG SELV

– Lammekjøttmarkedet ser jo nå mye bedre ut enn i sommer. Men historien viser jo at dette kan snu rimelig raskt. Plutselig er vi i en overskuddssituasjon igjen. Sauekjøtt er i

ferd med å bli et kontinuerlig problem; vi bare fortsetter å produsere for lager. Nå må vi snart innse at dette ikke går over av seg selv og at tiden er inne for å ta nye grep, sier Inge Morten Tronstad, svine- og lammekjøttprodusent fra Etne i Hordaland. Sauebonden er tidligere norgesmester i saueklipping, har i mange år jobbet som saueklipper på New Zealand og er tydelig inspirert av en mer liberal landbrukspolitikk enn gjennom-

snittet av norske sauebønder. Sammen med Inge Fatland, daglig leder på Fatland Ølen, inviterer han nå til en debatt om nye grep for å bringe saue- og lammekjøttmarkedet i balanse og gjennom det få til en mer robust økonomi i saueholdet.

INNFrysing KOSTER 15 KR/KG

– Omtrent fem av seks søyer går rett inn på fryseler i Nortura og sauebonden har i pe-

Kontraktproduksjon høres kanskje dramatisk ut. Men vi må faktisk tilpasse produksjonen etter etterspørselen, understreker Inge Morten Tronstad. FOTO: JAN NORDTVEIT

markedsregulering

– Markedsproblemene på sau går ikke over av seg selv. Nå er det på tide å ta nye grep, sier Inge Morten Tronstad og Inge Fatland.

FOTO: JAN NORDTVEIT

rioder tapt opptil fire kr pr. kg i omsetningsavgift for sau og to kr pr. kg for lam. Men kostnadene ved innfrysing er i perioder langt høyere, forteller daglig leder Inge Fatland ved Fatland Ølen.

– Kjøttet taper seg i verdi og nødvendigvis frysefradrag som er kr sju for sau; kapitalbindingen er betydelig og et salg som delvis er basert på fryste varer presser ned prisen også på ferske varer. Våre beregninger viser at kostnadene ved innfrysing/tining totalt sett kommer opp i 15–16 kr/kg både for sau og lam, hevder han.

– Vi skylder verken på Nortura eller myndighetene. Vårt anliggende er å invitere til en debatt om hvordan vi kan gjøre ting bedre. Sånn at markedet kan komme i balanse og sånn at bonden igjen kan tjene penger.

ØDELEGGENDE INNFrysING

– Hva må gjøres?

– For å ta sauene først: I årene fram til 2014 var det ikke regulering av saueslakt og

skrottene ble omsatt løpende uten innfrysing. Inge Morten Tronstad fikk vel 25–26 kr/kg. Så skulle sauene plutselig inn igjen i reguleringsregimet og det ble mer attraktivt for Nortura Totalmarked å legge inn på fryselager enn å omsette varene ferskt. Dette ødela dynamikken i markedet. Resultatet så vi jo raskt; også prisen på ferskvare raste. Fordi alle de store industrikundene (de som ikke slakter selv) selvsagt satt på gjerdet og ventet til slakteskrottene kom på billigsalg etter jul. Den samme fordelene har jo den kommersielle delen av Nortura; de også kan skjære ned fryst vare fra reguleringslager til en latterlig lav pris. Dette førte til at Inge Morten og hans yrkeskollegaer nå må nøye seg med 20 kr mindre for søyeslaktene. Sånn kan vi jo ikke holde på, mener slakterisjefen.

– Den samme fordelene har vel også Fatland?

– Nei, vi tapte på omleggingen fordi vi jo ikke har mulighet for å selge til regulerings-

lager. Vi skjærer ned dyrene selv, legger store deler av sauene inn på fryselager og må ta tapet dette tapet selv. Mens Nortura tjente store penger på dette. Få dager etter at Nortura legger saueslaktet på reguleringslager, får de fra Omsetningsrådet utbetalt forskjellen mellom engrospris på det tidspunktet slaktet ble lagt inn og salgspris ved uttak. Mens skrodden ligger på lager får de kompensert for rentebinding, svinn etc. Dette saueslaktet kan de så ta ut senere med frysefradrag for 15–16 kr/kg. I enkelte tilfeller blir frysefradraget økt ytterligere med eksempelvis fem kr/kg for å sikre rullering av den eldste varen, påpeker Inge Fatland.

MANGLER MOTIVASJON

– Nortura hevder at eget detalj salg går bra, men at det er industrisalg som har sviktet?

– Klart de hevder det. Verken Nortura eller våre industrikunder er dumme: Når de kan få samme varen etter jul fra regulerings-

FOTO: JAN NORDTVEIT

– I praksis har ikke Nortura noe mer mottaksplikt enn Fatland, sier Inge Fatland.

lager med 7–12 kroner i rabatt, kjøper de selvsagt ikke ferskt til fullpris på høsten når etterspørselen er størst. Da bunkrer de selvsagt heller fryst vare etter jul. Hvis sauen ble tatt ut av reguleringsregimet ville Nortura fått det samme insentivet som vi og de øvrige KLF-bedriftene har i dag; nemlig å fokusere på kreative løsninger for å bli kvitt mer av sauekjøttet løpende – som ferskvare. Hvis Nortura hadde vært drevet slik KLF-bedriftene drives, hadde vi rett og slett ikke hatt noe overskudd, sier Inge Fatland.

– Men kjedene vil jo ikke lenger ha sau?

– Det kan du si, men hvorfor er det blitt slik? Fram til 2014 var ikke dette et problem. Det skjedde mye da sauen ble tatt inn i reguleringssystemet. Det var da sauekjøttøkonomien virkelig begynte å rakne.

– Hvorfor ble sauen lagt inn i reguleringsregimet i 2014?

– Det du må nesten spørre markedsregulator om. En mellomløsning kunne være å innføre en ordning der slakteriene fikk anledning til å legge saueslakt inn på reguleringslager over f.eks. en tomåneders periode – og at de resten av året måtte selge ferskt.

SUBSIDIERER NORTURA

I tider med overskudd av lammekjøtt, mener Fatland at vi burde senke lammekjøttprisen, i stedet for å trekke sauebøndene for enorme summer i omsetningsavgift – for å bli kvitt overskuddet. Dette i stedet for at sauebøndene fortsetter å subsidiere Nortura.

– I dag blir alle sauebønder trukket betydelige summer i omsetningsavgift – enten de leverer til Nortura eller til KLF-bedrifter. Bortsett fra den delen av disse pengene som går til merkenøytral informasjon, går jo alt til Nortura for å finansiere markedsregulering. Minner også om at for noen år siden hadde Nortura en markedsandel på råvaresiden på nærmere 80 prosent. I dag er denne redusert til under 70. Det betyr at over 30 prosent av slaktevolumet omsettes av KLF-slakteriene som ikke har noen nytte av dette foreldede reguleringssystemet, framholder Inge Fatland.

– MARKEDSORDNINGEN MÅ SKROTES!

Etne-bonden mener alt handler om å tilpasse produksjonen til etterspørselen. Om Nortura eller Fatland ser at det neste sommer blir for mye lammekjøtt, bør de ha mulighet

for å gjøre avtaler med sine bønder om å redusere produksjonen med et bestemt antall tonn. På samme måte; hvis markedsutsiktene derimot viser at det blir behov for mer lammekjøtt, bør de kunne be sine leverandører om å øke produksjonen, mener Inge Morten Tronstad.

– Mer enn 30 prosent av markedet, dvs. det som blir omsatt gjennom KLF-bedriftene i dag, blir regulert på denne måten. Om vi tok dette grepet, ville alle slakteriene – ikke bare KLF-bedriftene – måtte være mye mer på hugget for å utvikle nye spennende produkter og få omsatt råvarene ferskt til en akseptabel pris – til fordel for både bønder og seg selv. Dagens system, der det er så lett å gripe til innfrysing, blir en gedigen hvilepute, mener han.

– VEKK MED FRYSEFRADRAGET!

– Det er jo ikke riktig at det er for mye lammekjøtt i markedet. Hadde vi fjernet frysefradraget og tatt vekk insitamentet for innfrysingen, hadde vi neppe stått i den fortvilte situasjonen vi nå gjør.

Dagens reguleringsregime stammer jo fra 1930, da kommunikasjonen med sauebøndene måtte gå via brev eller sendebud. I dag når vi alle bønder via et tastetrykk på telefonen eller nettbrettet. Teknologien åpner for en helt annen og løpende kommunikasjon med bøndene – en kommunikasjon som hele tiden må ta utgangspunkt i markedets etterspørsel, sier Tronstad.

– Dette ville vel gitt dramatiske konsekvenser for Norturas mottaksplikt?

– Det er en myte som bare de mest ihuga samvirkefolkene fortsatt tror på, smiler slakterisjefen.

– I praksis har ikke Nortura noe mer henteplikt enn oss i Fatland. Hvordan tror du det går hvis jeg ikke lenger tar imot leveranser fra Inge Morten? Det hadde jeg ikke turt å ta sjansen på. Da hadde vi mistet ham som leverandør for alltid. Nei, i dag må både vi og Nortura være tro mot våre leverandører. Ellers er vi «out of business».

EN REGULERINGSKOLLAPS

– Og hva er egentlig poenget med en formell mottaksplikt når det ikke følges opp av en «oppgjørplikt», spør Inge Morten. – I dag får Norturas sauebønder – som oss andre – to kr eller mindre for saueslaktet på grunn av denne reguleringskollapsen. Tapet er jo enormt, minner han om.

– Da Omsetningsloven kom i 1930, var den svært viktig. Også lenge etter krigen var Norturas mottaksplikt viktig; den sikret at

alle bønder – uavhengig av avstand til slakteri og marked – kunne få levert sine slakt. All honnør til Nortura for denne viktige jobben. Men verden har gått videre siden 1930 og etterkrigsårene. Et 90-årig regime er ikke automatisk det mest hensiktsmessige. Nå er tiden inne for å justere et system som var nødvendig i 1930, men som i dag er til dels uhensiktsmessig, understreker de to.

BURDE IKKE VÆRE LOV!

– La meg ta fram et grelt eksempel på hvor galt markedsreguleringen kan slå ut på storfe, sier Inge Fatland.

– I år har vi jo på grunn av ekstrem tørke og förmangel sett en unormalt høy storfeskylakting også på sommerstid. Men vi håper og tror at dette var et engangstilfelle. I et normalår har vi en betydelig underdekning av storfeskylakting. Det gjelder i særdeleshet feriemåneden juli. Mens det i ukene før folk flest tar sommerferie, for eksempel i uke 25, gjerne oppstår et midlertidig overskudd. Slik systemet nå virker, har Nortura mulighet for å fryse inn slike temporære overskudd. Selv om det forventes underskudd i ukene etter. For meg er det uforståelig at Omsetningsrådet og Landbruks- og matdepartementet tillater dette. Et ferskt storfeskylak er mye mer verdt enn et som har vært frosset. I tillegg kommer, som for sau/lam, ekstra kostnader til innfrysing/tining. Dette burde rett og slett ikke vært lov, mener slakterisjefen.

ALLE MÅ TJENE PENGER

– Du snakker mye om tapet sauebøndene har. Men ditt motiv er vel først og fremst å sørge for at Fatland tjener penger?

– Joda, både Nortura og Fatland må ha fokus på inntjening. Dersom vi ikke tjener penger, kan vi ikke gjøre en god jobb.

– Nortura har – i motsetning til Fatland – brukernytte som mål, mens Fatlandkonsernet fokuserer på avkastning til aksjonærene?

– Det der er en foreldet måte å se det på, svarer Inge F. lettere oppgitt. – Konkurransen er hard, både Nortura og vi må tjene penger for å være gode samarbeidspartnere for våre leverandører. Hovedpoenget må være å gjøre jobben fra bås til bord bedre og til lavere kostnad enn vi gjør i dag. La oss legge foreldede prinsipper til side og sette oss ned for å se om det er mulig å gjøre jobben bedre. På den måten kan «kaka bli litt større». Og på den måten kan både sauebønder og slakterier igjen kan tjene penger på sau/lam. Vi er faktisk i samme båt, understreker han.

– Vi trenger et markedsråd!

– Så lenge markedsreguleringen fortsetter som i dag, dvs. at KLF ikke sitter tett på det løpende arbeidet og at det reguleres på helt slakt, vil den uholdbare situasjonen i sau- og lammekjøttmarkedet vedvare, hevder adm.dir. i Kjøtt- og fjørfeprodusentenes Landsforbund (KLF), Bjørn-Ole Juul-Hansen.

– Nortura og KLF lanserte for et par år siden idéen om et markedsråd bestående av Nortura og KLF. Tanken var å innføre såkalt dobbelt mottakspåkt, dvs. at også KLF-slakteriene fikk anledning til å legge inn overskudd av helt slakt på reguleringslager. Samt at også KLF også ble ansvarliggjort i forholdet til reguleringsarbeidet ved at hele bransjen måtte sitte sammen og ta et felles ansvar for markedsreguleringen.

LMD ØNSKET BARE «TOPPETASJEN»

– I forbindelse med behandlingen av Landbruksmeldingen i Stortinget fjor, viste statsråd Jon Georg Dale stor interesse for dobbelt mottakspåkt. Men han gikk uforståelig nok imot etablering av Markedsrådet. Argumentet var angivelig bekymring for at Konkurransetilsynet ikke ville akseptere modellen. Hele poenget med dobbelt mottakspåkt er jo at bransjen, ved sine bransjeorganisasjoner, sitter sammen. Da kan de se hele markedet samlet og så ta fornuftige

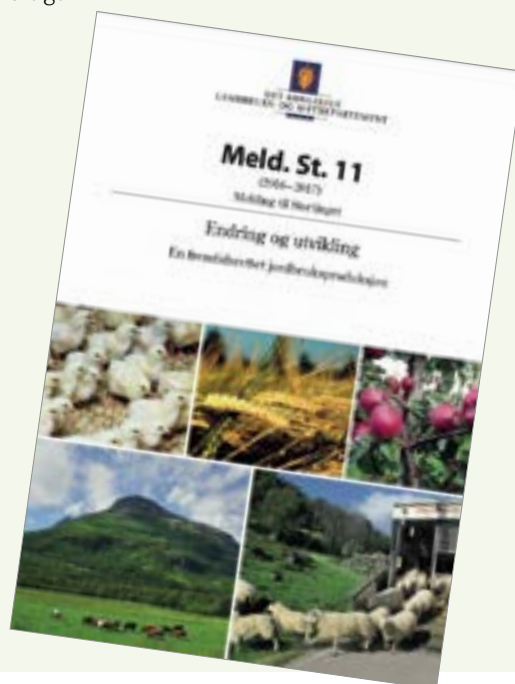
beslutninger for å regulere markedet på en rasjonell måte. Innfører du dobbelt mottakspåkt uten bransjesamarbeid, blir det umulig å hente ut gevinsten. Dette er jo som om du blir presentert for et boligprosjekt med fire etasjer med strålende utsikt fra toppetasjen. Men du ønsker bare å bygge toppetasjen! Det blir en velkrevende øvelse, sier Juul-Hansen.

KREVENDE OPPGAVE

– Omsetningsrådet har nå etablert flere arbeidsgrupper som vurderer nye arbeidsmetoder innenfor markedsreguleringen og KLF er representert i flere. Én av dem skal vurdere dobbelt mottakspåkt. Men vi vet rett og slett ikke hvordan vi skal løse oppgaven Dale har gitt oss; å bygge fjerde etasje uten grunnmur og uten at de tre andre etasjene er på plass først. Men vær trygg; fra KLFs side skal vi i alle fall snu hver stein for å forsøke å finne en løsning som gir forbedring, sier KLF-sjefen.

– Dessverre gikk daværende statsråd Jon Georg Dale imot etableringen av Markedsrådet da Landbruksmeldingen ble behandlet i Stortinget i fjor, sier Bjørn-Ole Juul-Hansen.

– Fryser ikke inn mer enn

– Ferskt kjøtt gir absolutt best lønnsomhet. Derfor gjør Nortura – som KLF-bedriftene – alt vi kan for å selge mest mulig ferskt hele tiden.

Er det et reelt overskudd fryses dette midlertidig inn på reguleringslager. Dette skaper en forutsigbarhet både på oppgjørpriser og leveransemuligheter som alle kjøttproduserende bønder har nytte av – enten de leverer til et KLF-slakteri eller til Nortura, mener direktør Ole Nikolay Skulberg i Nortura Totalmarked.

Nortura Totalmarked har det operative ansvaret for markedsregulering på kjøtt og egg. Det innebærer bl.a. koordinering av varestrom/geografisk råvareutjevning (forsyningsplikt), prognoser og statistikkarbeid, kalkyler og priser, eventuelle produksjonsdpendende tiltak, innfrysing av varer i overskuddsperioder, fryselagring og eventuell reguleringseksport. Arbeidet finansieres via Omsetningsrådet, dvs. en omsetningsavgift som ilegges alt levert slakt.

– Norge er et langstrakt land. Med kjøttprodusenter som holder til på flatlandet, på små øyer, innerst i dype daler eller høyt til fjells. Som markedsregulator har Nortura mottaks- og forsyningsplikt. Det betyr at vi hele året har plikt til å ta imot alt slakt fra alle disse gårdsbrukene og til å forsyne industrien (bl.a. KLF-bedriftene) med det de trenger av kjøttvarer, sier Skulberg og som forklarer prosedyren:

– Hver onsdag kl. 13 får vi i Totalmarked en oversikt over alt innmeldt slakt for neste uke – både fra Nortura og fra KLF. Om samlet tilførsel av lammekjøtt f.eks. er på 90 prosent av etterspørselen, henter vi de siste ti prosentene fra reguleringslager. Om tilførselen er på 110 prosent, fryser vi inn de siste ti prosentene. Om etterspørselen er større enn innmeldt slakt og det er tomt på reguleringslager, da importerer vi det som mangler, forteller han.

««««

– Å avvikle markedsordningen ville ført til at bøndene ble en del av en integrert varestrom i kjedene, der bøndene var prisdrevet til enhver tid gjeldende betalingsvilligheten i sluttmarkedet, mener Ole N. Skulberg.

reelt overskudd!

PÅSTAND 1 ► «Våre beregninger viser at kostnadene ved innfrysing/tining totalt sett kommer opp i 15–16 kr/kg både for sau og lam»

– Det er riktig at utbyttet reduseres noe ved innfrysing/tining pga. svinn. Men det gis frysefradrag til alle aktører som kjøper fra reguleringslager blant annet for å kompensere for dette. Fatland er en de mange aktørene som kjøper fra reguleringslager. Og det er bra!

PÅSTAND 2 ► «Innfrysing av sau ødelegger dynamikken i markedet. Fordi alle de store industrikundene (de som ikke slakter selv) sitter på gjerdet og venter til slakteskrottene kom på billigsalg etter jul»

– Nortura skjærer sjøl mye sau og har et stort kommersielt lager av skåret vare. Volumet er betydelig større enn det som ligger på reguleringslager av helt slakt. Mange mindre skjærebedrifter har dette som en «sesong» etter jul. Før jul går det i pinnekjøtt og svineribbe. Over nyttår sysselsetter de anlegg og folk i skjæring av sau. Det er rett at det i overskuddssituasjoner er kjøpers marked. Men igjen; dette sauekjøttet er tilgjengelig for alle. Fatland inkludert.

PÅSTAND 3 ► «Nortura kan legge inn saueslaktet på fryselager, etter noen dager mottar de oppgjør fra Omsetningsrådet. Senere kan de ta ut det samme

saueslaktet for en slikk og ingenting. Kjempebutikk for Nortura»

– Det er ikke sånn det fungerer. Om salgspris ved uttak fra reguleringslager er lavere enn engrospris da det slaktet ble lagt inn, blir Norturas tap kompensert. Motsatt; om salgspris ved uttak er høyere, må Nortura betale inn overskuddet. Dette er et nullsumspill.

PÅSTAND 4 ► «Men Fatland og andre KLF-slakterier har ikke denne muligheten; vi kan ikke legge inn på reguleringslager og må ta et eventuelt frysetap selv.»

– Det er riktig. I tillegg til forsyningsplikt har Nortura som nevnt mottaksplikt. Fatland og de andre KLF-slakteriene er ikke bundet av den samme plikten. Ulempene dette medfører er bakgrunnen til at Nortura har muligheten til å fryse inn på reguleringslager.

PÅSTAND 5 ► «Hadde frysefradraget blitt fjernet hadde insitamentet til å få omsatt mer ferskt vært sterkere og vi hadde neppe hatt en overskuddssituasjon på sau»

– Ferskt kjøtt gir best lønnsomhet. Alle aktører, Nortura inkludert, er opptatt av å beholde og helst øke sine markedsandeler. Nortura jobber derfor hver eneste dag for å utvikle nye og lønnsomme produkter tilpasset et krevende forbrukermarked. Så dette er en påstand som falle på sin egen urimelighet. Det som fryses inn er det faktiske reelle

overskuddet etter at vi har solgt alt vi marker ferskt og forsynt andre aktører over forsyningsplikten.

PÅSTAND 6 ► «Jeg mener vi må avvike markedsreguleringsystemet og overlate til hvert enkelt slakteri å avtale med bonden»

– Er det noe jeg er helt sikker på er det at dette er ikke veien å gå for norsk landbruk og norske bønder. Et system som gjennom kjøttsamvirket gir bondene muligheter for å sette priser, regulere markedet og som gjør at vi er forpliktet til å ta imot slakt fra alle gårdsbruk, skaper en forutsigbarhet som alle norske bønder – KLF-slakterienes leverandører inkludert – nyter godt av.

PÅSTAND 7 ► «Tar vi sauekjøtt av markedsordningen kan vi eksportere overskuddet»

– Nortura eksporterte i høst 400 tonn sau. Ikke fra reguleringslager men fra eget kommersielt fryselager. Og tok derfor tapet på egen kappe – ikke via Omsetningsrådet. Det er dårlig butikk, men det er en mulighet også framover. Det at sauen er innenfor markedsordningen er derfor ikke til hinder for eksport. ■■■

Vi har bedt om kommentar fra Norsk Sau og Geit (NSG), men styret i NSG, med styreleder Kjell Erik Berntsen i spissen, ønsker ingen endringer i markedsordningene.

– Markedsregulering er fortsatt bøndernes ansvar

Landbruks- og matminister Olaug Bollestad ser alvorlig på ubalansen i kjøttmarkedet, men understreket i Stortingets spørretime nylig at det fortsatt vil være produsentene som har ansvaret for å regulere markedet.

Markedsregulering skal også i fortsettelsen være bøndernes ansvar, understreker Bollestad.

FOTO: TORBJØRN TANDBERG

– Det er Omsetningsrådet som fastsetter aktuelle tiltak for markedsregulering etter forslag fra markedsregulatorerne på de enkelte sektorer, supplerer statssekretær Widar Skogan i Landbruks- og matdepartementet i en kommentar.

– I Granavollen-erklæringen sier regjeringen at den vil vurdere verktøyene for markedsbalansering i dialog med landbrukets organisasjoner i de årlige jordbruksoppgjørene, sier Skogan som derfor ikke ønsker å gå nærmere mer inn på enkeltheter i dette nå. ■■■

– Bekymret for mulige endringer i konsesjonsregler

Endring i forskrift om regulering av konsesjonsregelverket på gris kan virke mot sin hensikt og gi overproduksjon. Det mener tidligere styremedlem i Norsvin, nå Furuset-produsent.

■ KARL KRISTIAN KONGSTED
■ PER A. SLEIPNES

Signalene som har kommet i forbindelse med den pågående endringen i konsesjonsregelverk for gris, vil for dem som driver kombinasjonsvirksomhet, slå uheldig ut. Ja,

endringene kan i verste fall innebære en trussel mot denne driftsformen. Et helt feil spor å følge. Det mener kombinert smågrisprodusent, og nylig avgått styremedlem i

Norsvin, Arne Krog i Ørje. Han ser med stor bekymring på de foreslåtte endringene i konsesjonsregelverket på gris som nå er ute på høring.

UTILSIKTET EFFEKT

– Ja, hva skjer egentlig om det kommer innstramming og antallet blir satt høyt?

– Konsesjonsloven skal være med å regulere strukturen i markedet, men når en vil regulere en etablert produksjon ved å sette

Arne Krog driver i dag et familiebruk hvor han og kona, Tone, gjør det daglige stell sammen med en sesongansatt.

et tak på utrangerte avlspurker, vil dette for mange bli en innskrenking i produksjonen. Ved å stramme inn produksjonen i kombinerte besetninger, kan dette medføre en utilstikket effekt ved at produksjonen av smågris vil øke, og i verste fall skape stor ubalanse og overproduksjon i markedet, mener Krog.

I forslaget til justering i konsesjonsregelverket kan det se ut som en bare har hatt fokus på såkalte engangspurker i enkelte spesialiserte smågrisproduksjoner, og at man ikke har tenkt på konsekvensene det vil få for regulering av produksjonen og markedet generelt.

500 KOMBINERTE BESETNINGER

Det er i dag rundt 300 smågrisbesetninger og cirka 500 kombinert besetninger registrert i Helsegris, og det er grunn til å tro at andelen smågrisbesetninger vil øke siden smågrisprodusentene flere år på rad har hatt best lønnsomhet sammenliknet med kombinerte besetninger. Hva skjer om det kommer innstramming?

– Kontroll av konsesjonsregelverket gjø-

res i dag ved besetningsbesøk og telling av alle avlspurker. Vi har derfor til enhver tid lagt vår produksjon opp etter dette. Som kombinertbesetning har det vært mulig å regulere produksjon ved å slakte ut flere purker på slutten av året, for å ha tilstrekkelig rom innenfor konsesjonsregelverket til å føre frem slaktegris. Når det nå skal være en begrensning i antall utrangerte purker, vil denne muligheten falle bort. Lønnsomheten for kombinertbesetninger vil da svekkes ytterligere i forhold til spesialiserte smågrisproduksjoner, fastslår Arne Krog.

Ørje-produsenten ser det som sannsynlig at mange kombinertbesetninger, ut fra et spørsmål om lønnsomhet, vil legge om sin produksjon til spesialisert smågrisproduksjon. Resultatet vil da være flere smågriser ut i markedet.

MER SMÅGRIS I MARKEDET

Arne Krog driver i dag et familiebruk hvor han og kona, Tone, gjør det daglige stell sammen med en heltidsansatt. Det er konsesjon på

2720 slakteenheter og en produksjon på rundt 76 årspurker, framføring av 1700 slaktegris og salg av cirka 500 smågris. Om Krog velger å bli spesialisert smågrisprodusent, vil han kunne produsere nærmere 6000 smågris.

– Det er klart vi må tenke på egen økonomi. Jeg har dessuten vært i kontakt med flere kollegaer som frykter de må redusere produksjonen om konsesjonsregelverk justeres slik vi frykter. For vår del ønsker vi å ha et bruk som gjør det interessant for neste generasjon å ta over. Vi er ute etter å utvikle vår produksjon innen de rammer vi har og vi risikerer å bli presset mot smågrisproduksjon i fremtiden når muligheten for å optimere kombinert produksjonen begrenses, understreker Arne Krog.

Han er svært betenkt og bekymret for at mange kombinertbesetninger ikke har skjønnet konsekvensene ved en eventuell innstramming som er foreslått. Krog mener at det ved en innstramming i konsesjonsregelverket bør tas mer hensyn til økonomien i kombinertbesetninger. ■■■

Den Stolte Hane er markedsleder på kylling i Norge, og en av Norges ledende eggprodusenter. Vi utvikler, produserer, selger og markedsfører egg og kylling. Vi er en del av Scandi Standard, Nordens største kyllingprodusent med virksomheter i Sverige, Danmark, Norge, Finland og Irland. Våre sterkeste merkevarer er Den Stolte Hane, Vestfold Fugl, Kronfågel, Danpo, Ivars, Naapurin Maalaikana, Chicky World og Manor Farm. Til sammen er vi ca. 3.000 medarbeidere og har en omsetning på nærmere åtte milliarder. Les mer på www.scandistandard.com og

www.denstoltehanen.no

DEN STOLTE HANE VOKSER PÅ EGG OG VI SØKER STOLTE EGGPRODUSENTER

Er du eggprodusent og kan tenke deg å levere egg til oss?
Konkurransedyktige betingelser.

Ta kontakt for en uforpliktende prat:

Marlene Furnes Bagley, 952 69 109, marlene.bagley@denstoltehanen.no
Erik Nielsen, 472 71 270, erik.nielsen@denstoltehanen.no

Forutsigbarheten i svineproduksjon kan bli borte

Med de foreslåtte endringene i konsesjonsloven, føler mange svineprodusenter at all forutsigbarhet og stabile rammebetingelser er borte i norsk husdyrnæring.

■ KARL KRISTIAN KONGSTED
■ PER A. SLEIPNES

Ja, flere føler seg behandlet som om de driver i pelsdyrnæringen. Forslaget til endringene går kort fortalt ut på at det skal være en begrensning på hvor mange purker en må rangere ut pr. år, avhengig om det er en avlsbesetning eller bruksbesetning.

INFORMASJONSMØTE

Nylig arrangerte Fatland informasjonsmøte om de foreslåtte endringene i konsesjonsregelverket på gris der et tyvetalls produsenter, flest fra Østlandet og Rogaland, men også fra Trøndelag, møtte. Både Fatland- og Nortura-produsenter var til stede, i tillegg til produsenter fra andre KLF-slakterier.

Konserndirektør Leif Malvin Knutsen i Fatland innledet sammen med Harald Pedersen, Fatlands rådgiver på svin. De to fortalte om historikken bak regulering av svineproduksjon. Reguleringsreglene rundt antall utrangerte purker, har stort sett vært uforandret siden midten av 70-tallet. Ved siste fastsettelse av konsesjonsgrensene – i 2004 – ble heller ikke temaet hvor mange purker en purkebesetning har lov å rangere ut berørt. Det har med andre ord vært helt legitimt og lovlig å ha en stor utskiftning av avlsdyr i sin besetning.

KROKEN PÅ DØRA?

Det hersker derfor stor forundring i bransjen når det plutselig kommer forslag om å endre et regelverk som vil virke direkte produktjonsbegrensende, og med tilbakevirkende kraft der en må redusere sin produksjon og inntjening. Slik sett kan en si at det plutselig er blitt forbudt å utnytte deler av eget fjøs. Et fjøs, der en har investert langsiktig med tro på stabile og forutsigbare rammebetin-

Leif
Malvin
Knutsen,
Fatland

Harald
Pedersen,
Fatland

gelser. Dette kan sammenliknes med pelsdyrnæringen, forteller en svineprodusent til KEP. Han påpeker at om en produsent ikke kan produsere i et fjøs der en har investert store pengebeløp, vil det ganske enkelt bety kroken på døra. Det kan ikke være riktig!

DÅRLIG VITS!

Ved en eventuell reduksjon i egen produksjon legger forslaget opp til en overgangsordning på tre år, en periode som av forsamlingen på Gardermoen ble oppfattet som en dårlig vits.

Det er ingen som kan avskrive et fjøs, eller deler av et fjøs på bare tre år, uten mulighet å bruke grise fjøset til annen produksjon.

Oscar Brundtland, produsentrådgiver hos Furuseth, som også deltok på møtet, uttrykte også bekymring for forslaget til forskriftsendringen. Han mener at mange vanlige, kombinerte og smågrisbesetninger vil bli berørte, uten at de egentlig selv er klar over det. Som kombinert besetning blir det for eksempel vanskelig å slakte ut ekstra purker på høsten for å passe inn antall avlspurker etter antall slaktegris.

ØNSKER EN FORENT SVINENÆRING

Knut Langeteig, som driver smågrisproduksjon i Drammen-regionen, var veldig forundret over innholdet til utkastet til forskriftsendringen. Han spurte spesielt om hvem i Landbruksdirektoratet som har kommet på å forskjellsbehandle avlsbesetninger fremfor bruksbesetninger, selv om det var nevnt i notatet i forbindelse med jordbruksforhandlingene i fjor. Han uttrykte stor skuffelse over sin egen avlsorganisasjon Norsvin.

– Skal vi fortsatt være en forent grisenæring og tenke kollektivt, må vi ha et utspill som ikke favoriserer enkelte produksjoner. Vi må ha regler som i stor utstrekning tar hensyn til produsenter som har tilrettelagt sin produksjon etter gjeldende lovverk som har stått siden 1975 og revidert i 2004. Skal dette være oversiktlig og med minst mulig byråkrati, bør det i fremtiden være likt produksjonstak for alle besetninger, uavhengig om de er har valgt å være avlsbesetning eller bruksbesetning. Vi må kort og godt finne kompromisser slik at vi kan samle oss om en felles plattform, uavhengig om det er svin eller andre landbruksproduksjoner. Det må skje via organisasjoner som Norges Bondelag eller Småbrukerlag, med fokus på ro og orden blant alle bønder, sier Knut Langeteig. ■■■

En omfattende kontrolljobb

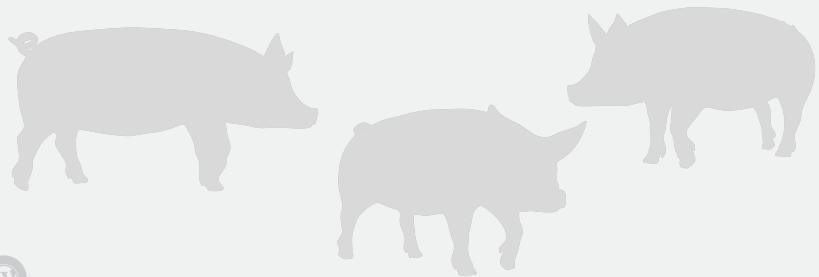
De som skal kontrollere om konsesjonsregelverket etterleves, innrømmer at de får en krevende jobb.

– Ja, dette er en omfattende og ikke minst ressurskrevende jobb. Vi må både telle gris rundt i grisefjøsene, kontrollere antallet destruerte purker (Norsk Protein), men også sjekke slakteriene for å skaffe oss full oversikt. Men dette er en prioritering vi må gjøre, ettersom vi er satt til å forvalte regelverket, sier seniorrådgiver Kjersti Alne Solberg (bildet) hos fylkesmannen

i Trøndelag. Hun leder kontrollarbeidet med husdyrkonsesjoner i dette fylket.

– Hvor mange besetninger snakker vi om i ditt fylke?

Hun opplyser at landets fylkesmenn på et senere tidspunkt kommer med sine uttalelser i forbindelse med høringen rundt disse endringene.

Du kan lese mer om forslaget til endring i forskrift om regulering av svineproduksjonen på <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-endringer-i-forskrift-om-regulering-av-svine--og-fjorfeproduksjonen2/id2624805/>

www.norsk-kylling.no

MRSA ble en kostbar og tung erfaring for Våler-ektepar

Det krever pågangsmot og innsatsvilje å drive med gris i tider med høy omsetningsavgift, overproduksjon og risiko for uønsket smitte (MRSA). Men ekteparet Helen og Brede Kjeverud i Braskereidfoss i Våler kommune har det som skal til. Men det har kostet.

■ KARL KRISTIAN KONGSTED

De to er forholdsvis nyetablerte kjøttprodusenter i denne Hedmarks-kommunen. Fram til for åtte år siden, drev ekteparet en kafe i Kirkenær og hadde litt ammeku på si. Høsten 2011 sto et nytt slaktegrisehus ferdig og første steg for å bli fulltidsbonde, fremfor å stå inne på et kjøpesenter og selge kaffe og vafler seks-sju dager i uken, var tatt.

MRSA MED PÅ KJØPET

Men lite visste Helen og Brede Kjeverud den gang, da de tok imot de første smågrisene, at MRSA-smitte fulgte med. Og det skulle gå drøyt to år, seks-sju innsett og hele fire saneringer før de var definitivt kvitt smitten.

I 2013, da Helen og Brede holdt på å bygge nytt ammekufjøs med plass til en produksjon på nærmere 50 kuer med full framføring, kom det pålegg fra Mattilsynet om å sanere for MRSA i det nye slaktegrisehus.

I dag prøver Helen og Brede Kjeverud å legge tiden med MRSA bak seg, og glemme hva som har vært sagt og skrevet.

STORT SETT ALENE

– Det er veldig rart å tenke tilbake på denne krevende tiden. Vi drev stort sett alene og hadde få andre å forholde oss til. Det første utkastet til saneringsplan vi fikk av Mattilsynet var for eksempel lagd til sanering av bikuber! Men vi gjorde så godt vi kunne, og etter godkjenning av Mattilsynet, kom det ny gris inn i fjøset igjen. Det skulle likevel vise seg at MRSA fortsatt var i fjøset, og en ny sanering med grundig vask og desinfeksjon tok det meste av tiden den sommeren. Denne gangen hadde de en saneringsplan de fikk fra en svineprodusent som tidligere hadde sanert for MRSA, forteller Helen Kjeverud.

FIKK ERFARING

Den påfølgende sommeren måtte de sanere igjen. Det var fortsatt MRSA i fjøset og på grisen, men nå hadde de en del nyttig erfa-

ring. Helen Kjeverud hadde etter hvert laget et eget dataprogram og notert ned alt som skulle gjøres og hva som skulle kastes. Noe som er ekstremt viktig, er at alt er notert og godkjent av Mattilsynet før en gjør noe, ellers er det ingen erstatning å få. Noe Helen bittært erfarte da hun brukte det meste av en uke på å vaske ekstra grundig under alle fôrautomater og ikke fikk betaling, fordi det ikke var notert på forhånd.

HJELP AV ISS

Etter tredje forsøk og enda en sommer med vask og sanering, ble det bestemt at de skulle få hjelp av ISS, et profesjonelt rengjøringsfirma.

– Da ble all innredning demontert. Det var ikke en skrue som ikke var skrudd ut og rengjort. Alle sprekker ble fuget og tredører ble skiftet ut med plast. Fjerde forsøk skulle vise seg å lykkes. Men hvorfor kom det ikke tilbud om profesjonell assistanse på et tidligere tidspunkt, spør Brede Kjeverud.

HARD BELASTNING

Å sanere et grisehus for MRSA er mye mer enn vask og desinfeksjon, reflekterer Brede. Og kanskje spesielt når det var et helt nytt hus der en hadde MRSA i flere år, og som da hadde satt seg i alle sprekker, krier og kroker.

– Det er på alle måter en hard belastning å skulle sanere, spesielt økonomisk. Vi fikk bare erstatning fra forsikringsselskapet til første sanering. Vi måtte selv legge ut for alle omkostninger og siden vente på erstatning. Det ene året utgjorde momsene alene mer enn en halv million kroner, fastslår Kjeverud.

Han estimerer at det har kostet dem mer enn en million kroner i tapte driftsinntekter å ha hatt MRSA, og rundt 2,8 millioner kroner av offentlige midler.

– STERK LESNING

I dag prøver Helen og Brede å legge tiden med MRSA bak seg, og glemme hva som har vært sagt og skrevet. Men det er sterkt for dem å lese seg om seg selv og bli omtalt i ulike medier når det skrives og hevdes at Norge er et foregangsland, og det vises til hvor enkelt det er å sanere for MRSA. Ektepåret i Våler har aldri satt inn gris uten godkjenning fra Mattilsynet.

I en artikkel leste de at alle saneringer i Norge lyktes bortsett fra i en besetning, hvilket skyldtes manglende «compliance og feil i saneringsprosedyrer».

– Det er et spark i magen, forteller Brede og undrer seg over så liten interesse det har vært fra myndighetene for å følge opp og kanskje lære.

Kjefferud har levert slakt til flere slakterier. Under saneringsperioden leverte de til Nortura. I dag leverer de slakt, både gris og storfe, til Furuseth. De er godt fornøyd med smågrisen de får og viser til god tilvekst på Hampshiregrisen, og tilnærmevis ingen problemer med halebiting. ■■■

Det er veldig rart å tenke tilbake på denne krevende tiden. Vi drev stort sett alene og hadde få andre å forholde oss til.

Gir rabatt!

Termografering FORHINDRER BRANN

To av tre branner i landbruket har el-årsak. Termografering oppdager temperaturforskjeller som indikerer feil i det elektriske anlegget.

RABATTEN DEKKER KOSTNADEN

Som kunde i If får du rabatt på brannforsikringen på de husene som termograferes hvert 3. år.

GÅ INN PÅ IFNO/LANDBRUK ELLER RING 21 49 71 68 OM DU VIL VITE MER.

Rolig, vi hjelper deg.

Dyrevelferd for verpehøns er viktig

Norske dyr skal ha det godt, og stadig flere ønsker å vite at maten de kjøper kommer fra dyr med god dyrevelferd.

■ GURO VASDAL ■ ANIMALIA

Dokumentasjon av regelverksetterlevelse og økt innsyn i produksjonen vår er derfor nødvendig både for å ivareta tillit og sørge for god dyrevelferd.

TRE PROGRAM

Bondelagets leder, Lars Petter Bartnes, har selv sagt at alle husdyrproduksjoner burde ha et dyrevelferdsprogram (DVP). Det finnes allerede tre etablerte program: Dyrevelferdsprogram for slaktegris, slaktekylling og kalkun. Det jobbes aktivt med å etablere dyrevelferdsprogram for alle andre husdyrproduksjoner i Norge.

KSL

Fjørfe-næringa har selv fastslått i *Handlingsplan for dyrehelse og dyrevelferd i fjørfe-næringen* at det skal utvikles et DVP for verpehøns.

Hovedformålet for DVP Verpehøns å sørge for dokumentert god dyrevelferd hos norske verpehøns gjennom produksjonsperioden. Dette skal gjøres gjennom god produksjonsstyring, systematisk forebyggende helse- og dyrevelferdsarbeid samt tredjeparts revisjon av regelverksetterlevelse (KSL). For å sikre et hensiktsmessig og gjennomførbart program for både den enkelte bonde og for norsk egg-næring, er arbeidsgruppen bredt sammensatt, og består av produsenter, veterinærer, rådgivere, møller, pakkerier og importører. Arbeidet er ennå ikke ferdigstilt, og forslag til DVP vil bli sendt på høring til relevante aktører i løpet av vinteren.

ALLE EGGPREDUSENTER

Så langt foreslås det at programmet skal inkludere alle eggprodusenter med mer enn

1000 verpehøner. Siden de aller fleste verpehøns befinner seg i de største besetningene, vil programmet da omfatte mer enn 99 prosent av norske verpehøns. Detaljene i DVP vil beskrives i en bransjeretningslinje, mens enkelte av kravene foreslås inkludert i forskrift, på samme måte som det gjøres i DVP slaktekylling og DVP kalkun.

ELEKTRONISK PRODUKSJONSKONTROLL

Fordelen med å ha deler av DVP i forskrift er å sikre en bred oppslutning og solid troverdighet til programmet. For å imøtekomme forventninger om dokumentasjon av dyrevelferd kan DVP Verpehøns inneholde krav om at hver produsent skal føre verpelistene i elektronisk produksjonskontroll. Dette punktet er sentralt fordi norske høner

ikke slaktes, og vi er helt avhengige av systematiske og tilgjengelige registreringer på gården for å dokumentere produksjonen vår.

FLERE KURS

Det foreslås videre å kreve at alle produsenter tegner en helseovervåkningavtale med veterinær, og har minst ett veterinærbesøk pr. innsett. Hensikten med et slikt veterinærbesøk er å skape forutsetninger for god økonomi i besetningen og sørge for god dyrehelse og dyrevelferd, og det skal være et nyttig besøk for både bonden og hønene. Animalia vil arrangere en rekke kurs i 2019 for å øke veterinærenes kompetanse på verpehøns. Det foreslås også at alle produsenter har etablert KSL med eksternrevisjon hvert tredje år.

Det tas sikte på at DVP verpehøns trer i kraft fra 2020.

Klar?

www.fatland.no

Er du klar for Fatland?

Fatland er Norges største private kjøttbedrift. Vi har drevet slakting siden 1892 og har et godt tilbud til alle produsenter.

Vi er med fra bås til bord: Fra rådgivning og livdyromsetning hos produsent, via slakting og skjæring, til produksjon av gode kjøttvarer!

**Fatland Oslo: 480 86 006
Fatland Ølen: 979 85 522
Fatland Jæren: 51 68 21 20**

Fatland

Velg Fatland du også!

Torv viktig for velferden til kyllinger

Å ha en torvblokk å hakke på og kose seg med er noe kyllingene til Trude Hegle i Rakkestad setter stor pris på. Et godt miljø og litt ekstra omtanke er helt naturlig å by på når man driver oppdrett av kyllinger.

Kyllingene til Trude Hegle har det helt klart veldig godt der de koser seg og bader fjøra i restene av torvblokken de nettopp har dratt utover. Når matmor Trude legger ut de faste torvblokkene stimler de fort sammen om godbiten og begynner å nappe løs biter.

NATURLIG STIMULANS

– Det er veldig hyggelig å ha litt ekstra å by på. Som veterinær vet jeg hvor viktig det er for helse og trivsel at kyllingene får naturlig stimulans. Og en torvblokk er et stykke ren natur, det er hva fugler instinktivt liker å ha kontakt med, sier Trude Hegle, bondekone og veterinær med fjørfeproduksjon som spesialitet.

Torv styrker helsa til grisen

For å sikre god vekst og helse er det nødvendig med tilskudd av naturlig torv i kosten. Det gir fastere avføring og bidrar til å holde bingen tørr. Når Per Anton serverer smågrisene de første dosene med torv er det fest i bingen.

Ved siden av en nydelig Galloway-besetning av storfe og sau, korn og variert skogsdrift, driver Per Anton Aas med kombiproduksjon av gris med 18 purker. Han fører fram 13–1400 slaktegris hvert år, og dette skjer på Skreia, som er tjukkeste Toten i Oppland.

VIKTIG ROLLE

– Vi får drektige purker hver måned hele året. Smågrisene er hos oss fra fødsel til slakt 18 til 20 uker før de tar farvel, forteller Per Anton Aas, som i mange år har drevet familiegården der gris er viktig for økonomien. Å ale opp griser er en enkel og trivelig virksomhet. Etter at dietiden er over får grisene får løpe fritt og spise godt, vokst seg store og fine.

En erfaring han har gjort seg at naturlig torv spiller en viktig rolle, både for kosthol-

det, men også til å holde god hygiene i bingen.

– Det er viktig med fast møkk hos grisen for at den skal kunne vokse godt. Grisene får derfor torv i føden for ikke å få magesyke. Med fastere møkk blir det også mindre flueproblemer, forteller Aas.

NATURLIG FIBER

Aas bruker torv i storbingen for å få tørrere underlag for smågrisene å gå på. Smågrisene spiser en del torv de første dagene, deretter tilføres fem til seks bunter i uka til de er ca. 35 kilo store. Ved siden av torv det er også halm i talla. Per Anton har rikelig med lys hvete-halm fra egne åkrer.

– Det er stor aktivitet i bingen når vi kommer med torv, så vi prøver å dele ut torv slik at

RENSER MILJØET

Så lenge hun kan huske har det vært fast takst å tilby torv som ekstra kos til fuglene.

– Torven har flere funksjoner, den suger også opp avføring fra kyllingene og danner et mykt underlag. Dermed renser torva miljøet her inne. Det skal være et godt innemiljø med en liten duft av skog, og litt kylling også, fugl har en mild fin kroppsduft, sier Trude. Når neste gruppe av kyllinger settes inn blir hele anlegget gjort rent, desinfisert og ny torv lagt ut.

VANNBÅREN VARME

Det skorter ikke på innneklima forøvrig. Det er lagt ned vannbåren varme i gulvene og ventilasjonsanlegget er av høyeste standard. Fin høyde under taket og dempet belysning bidrar også til et behagelig innemiljø.

– Når man driver med matproduksjon skal det etter mine begreper være rent og

pent hele veien. Det minste vi skylder kyllingene er et godt liv. Her kan de spankulere omkring og være som kyllinger flest, sier Trude.

EKSTRA KILOPRIS

Kyllingene oppfører seg også som fuglekull gjør i naturen, de ligger mye sammen i gruppe og lager god-lyd. Kyllinger hakker ikke hverandre, de søker heller sammen, gjerne oppe i en seng av torv.

Trenden innen matbransjen er også tydelig. Store firmaer, som f.eks. McDonald's, satser på kylling som råvare og stiller krav til hvordan fuglene oppdrettes. Det betales også litt ekstra i kilopris til oppdrettere som sørger for god oppvekst for fuglene.

– Det er jo fint å få noen tiøringers ekstra for kiloen, men det dekker bare en del av de ekstra kostnader som vi legger i dette med velferd, sier hun.

GOD FØLELSE

Selv om kyllingprisene for tiden er presset går Trude ikke på akkord med velferden.

– Jeg ser nok på kyllinger mer som husdyr enn industri. Hadde vi knepet inn på velferden kunne vi kanskje tjent noen ekstra kroner, men den de daglige rundene i kyllingfarmen skal gi meg en god følelse, sier hun, som ved siden av å drive oppdrett av kyllinger også har melkeproduksjon på gården, med dyrking av gras som for til dyra, dyrking av korn og noe skogsdrift. Gården heter Mellomdalen og ligger i Rakkestad.

Ved siden av å drive gård, reiser Trude rundt på kyllingoppdrett på Østlandet og hjelper andre oppdrettere med å holde sykdom i sjakk og sikre sunt fjørfe i sine besetninger. ■■■

alle smågrisene får tilgang til tørr torv, forteller Aas.

I slaktegrisfjøsset går det også med en god del torv. Tilskudd av torv ser ut til å gi en god biologi i tarmen derfor fastere avføring.

– Når grisen går ute og roter i jorda spiser den røtter og får de i seg mye naturlig fiber, noe dens fordøyelse er bygget for. Siden naturlig torv er røtter av planter, er torv midt i blinken, sier Per Anton Aas.

100 KUBIKKMETER

Til 1300 griser fra fødsel til slakt bruker han 100 kubikkmeter med torv, ca. 140 bunter halm og 60–100 kubikkmeter med sagflis. Fast avføring er naturligvis viktig for den generelle hygien, og torva som blir til overs suger opp urin og bidrar til et bedre miljø inne.

– Grisene gjør fra seg på særskilte steder, men det er klart at i en binge blir det mye tråkking, derfor bruker jeg mye torv også når grisene blir større, torv har helt unike egenskaper. Torv kan suge opp mye ammoniakk og fuktighet, det er også mykt å gå på for griseføttene, sier han.

Produksjonen kan grovt deles inn i tre avdelinger. Først er det fødestua der purkene ikke skal forstyrres når de dier sine små, så er det smågris-huset og til slutt vekstbingene. Etter hvert som grisene vokser fordeles de omkring.

– Jeg bruker torv i nyfødtafdelingen, til å gi komfort til de minste. Så snart smågrisene begynner å løpe flyttes de til smågris-fjøsset. Vi har lært at torv ikke er bra når purkene skal pare seg, det kan gå ut over fruktbarheten, sier Per Anton.

VILTER GJENG

Det går med betydelige mengder torv og Per Anton pleier å bestille et lass av gangen.

– I den siste tiden har jeg forsøkt med torvblokker. Det er gunstig siden grisene ikke trækker det ned med en gang, særlig smågrisene elsker å gnage på den, sier Aas.

Når grisene er små kjenner de søskenflokkene og holder sammen i mindre grupper. Etter hvert som de blir modigere brytes gruppa opp og grisene løper omkring.

– Det er en vilter gjeng, og de har lært seg at når mannen kommer med akkurat den sekken eller en torvblokk gjelder det å være på pletten. Torv er snadder for griser, det gir dessuten en fin aroma av skogsduft i grisehuset, sier Per Anton Aas på Skreia. ■■■

Villsvin kan bli et alvorlig problem for norske bønder

Det må tas grep raskt om ikke Norge skal få et reelt villsvinproblem i løpet av de nærmeste årene. I vårt naboland Sverige anslås det at 40 prosent av landets bønder er negativt påvirket av villsvin.

■ PER A. SLEIPNES

Skader på avlinger for rundt sju prosent av totalverdien, er situasjonen i Sverige akkurat nå. Totalkostnadene for den store villsvinbestanden i Sverige er beregnet til rundt 1,7 milliarder svenske kroner og det meste skrives fra kostnader knyttet til landbruket.

ØSTFOLD OG HEDMARK

Det framkommer i et notat som Agri Analyse har utarbeidet på oppdrag fra bl. a. Norssvin og Animalia. Her slås det fast at Norge er i ferd med å få en villsvinbestand som kan spre seg til fruktbare jordbruks- og skogsområdene i hele Sør-Norge. Med fare for smitte av afrikansk svinepest som dystert bakteppe, skaper dette betydelig bekymring. Og det er særlig i Østfold og deler av Hedmark at vi ser en klar økning i bestanden av villsvin de siste årene.

UNDER RADAREN

– Villsvinet i Norge er en art som på mange måter har gått under radaren, tatt i betraktning det store nasjonale skadepotensialet dyret representerer. I dag er det her i landet lite fokus på spredning av arten og potensialet for skader i jordbruket. Med tanke på de utfordringene dette gir Norge på nasjonalt nivå der som landet skulle få kraftig bestandsvekst slik Sverige har fått, er det viktig å ta utfordringene på alvor allerede nå. Om fem år kan det vise seg å bli svært vanskelig å begrense bestanden gjennom regulær fangst og jakt, fastslår daglig leder i Agri Analyse, Chr. Anton Smedshaug. (bildet).

– MÅ LÆRE AV SVERIGE

I vårt naboland Sverige skytes det nå mer villsvin enn elg. Allikevel er villsvinbestanden der ikke under kontroll. For tre år siden ble det skutt 100 000 villsvin, mot 80 000 elg i Sverige. Nå mener Agri Analyse at vi må lære av det som har skjedd i vårt naboland og sette i verk tiltak for å hindre at det samme skjer i Norge.

HALDENVASSDRAGET

– Mye tyder på at Norge står ved en korsvei i bestrebelsene på å begrense bestanden av villsvin. Denne bestanden har til nå ligget relativt lavt, men arten utvider seg nå både i antall og i leveområder. I vårt notat skisserer vi noen forvaltningstiltak som kan settes i verk for å begrense skadevirkningen både på kort og lang sikt. Målsettingen Norge må i denne sammenhengen, bør være at det ikke skal være suggeflokker her i landet. Alle suger med såkalte kultinger bør tas ut i området vest for Haldenvassdraget og vest for Glomma. Det er dessuten viktig å forby generell føring, tillate åteføring med særskilte automater som strør ved tilstedeværelse av ville svin til bruk ved avskyting. Fri avskyting av svin må også videreføres, understrekes det i notatet fra Agri Analyse. Det pekes også på at generell skuddpremie bør innføres på villsvin i arbeidet med å få kontroll på bestanden.

1000 VILLSVIN

– Hvor mange villsvin tror du finnes i Norge i dag?

– Det kan fort være rundt 1000 villsvin i Norge i øyeblikket. Bestanden vokser raskt i det sørøstlige Østfold, selv om vi vet at det er felt over 100 dyr i året de siste årene, konkluderer Chr. Anton Smedshaug.

Afrikansk svinepest truer norske grisebesetninger

Når den dødelige dyresykdommen afrikansk svinepest (ASP) nå har kommet til Europa, er det viktig å sette i verk tiltak som hindrer at den også blir en trussel for norske grisebesetninger.

I Kina ble nylig 200 000 griser slaktet ned for å stanse spredningen av den alvorlige smittsomme dyresykdommen.

– Dette er en dyresykdom som vi er svært bekymret for at skal komme til Norge. Foreløpig ser vi at den sprer seg sakte, men sikkert fra Baltikum, og den har blitt oppdaget så langt vest som Belgia, sier Anne Marie Jahr (bildet), seksjonssjef for dyrehelse i Mattilsynet.

Dersom smitten først etablerer seg i Norge, vil det trolig ikke være mulig å bli kvitt den, og kostnadene vil bli store. En av de potensielle konsekvensene er at det kan bli mangel på svinekjøtt.

Sykdommen er dødelig for griser, og det finnes ingen behandling eller vaksine. Den sprer seg svært hurtig mellom gårder når den først har etablert seg. Sykdommen er ikke farlig for mennesker.

– Vi har innført en rekke tiltak som skal redusere risikoen for at smitten skal komme hit, men vi er avhengige av at folk hjelper oss. Mat fra land med sykdommen kan inneholde smitten, derfor er det svært viktig at vi ikke kaster matavfall i naturen. Matrester tiltrekker seg ville dyr som villsvin, og dersom de blir smittet, kan de spre viruset til svinebesetninger, sier Jahr.

Hvis

- ➔ gode betingelser
- ➔ god service
- ➔ rask tilbakemelding
- ➔ rask levering
- ➔ fleksibilitet
- ➔ rådgivning

er viktig for deg...

...prøv en leveranse til oss, og vi skal gjøre det vi kan for at du skal bli fornøyd!

FURUSETH

2072 Dal | www.furuseth.no | E-post: furuseth@furuseth.no | Tlf: 63 97 70 10

Objektiv klassifisering av storfe er innført

I januar 2019 ble det nye systemet for fastsettelse av klasse for storfe innført for alle storfeslakteriene i Norge. Den nye metoden baserer seg på forholdet mellom vekt og lengde på slaktet, samt data fra Husdyrregisteret som alder, kjønn og rase.

■ TORA SALTNES ■ ANIMALIA

Nå blir slaktets klasse bestemt automatisk ut fra registreringer om det gjeldende slaktet. I januar ble ca. 24 000 slakt – altså 90 prosent av slaktene – klassifisert ved hjelp av det nye systemet.

– Overgangen ser ut til å ha gått fint, og resultatene ser bra ut etter at vi innførte lengdemåling for alle slakteriene. Raser med svært få slakt er en utfordring. Beregningene vil da støtte seg på sammenlignbare grupper. Etter hvert som vi får data, vil vi justere beregningene slik at de er best mulig tilpasset helheten i dyrematerialet dersom resultatene viser uforutsette skjevheter, sier Morten Røe, fagsjef klassifisering i Animalia.

Lengdemåling er en mer objektiv metode selv om klassifisørene har gjort sitt beste for å klassifisere så objektivt som mulig.

– Det vil alltid være et element av faglig skjønn i en klassifisørs vurderinger. Med lengdemåling får vi en standardisering av storfeklassifiseringen som gjør at det blir like resultater uavhengig av hvilket slakteri du leverer til, forklarer Røe.

HALVAUTOMATISK LASERMÅLER

Lengden av slaktet blir målt mens slaktet henger på vekta og er avstanden fra slaktekroken og ned til første torntapp i ryggen, ved overgangen til nakken. Den vil ved de fleste slakterier registreres ved hjelp av en halvautomatisk lasermåler ved at en operatør stiller inn laserstrålen på det riktige målepunktet i overgangen mellom ryggen og nakken.

Alder, kjønn og rase fastsettes fra registreringer i Husdyrregisteret. Rase besluttes ut fra rasekodene til slaktedyrets 16 tippoldeforeldre. Hver av disse har en tosifret kode som sier hvilken rase disse dyrene var. Alle slakt inndeles i fire rasegrupper, (1) Holstein, (2) NRF og gammelnorske raser, (3) Lette kjøttfe og (4) tunge kjøttfe. Ut fra rasene til tippoldeforeldrene beregnes prosentvis andel for de ulike rasegruppene for slaktet. I beregningen av klasse får slaktet poeng ut fra rasegruppedelingen.

Riktig lengdemåling er et objektivt mål for beregning av klasse. Det vil bli tatt bilde

Fagsjef klassifisering i Animalia, Morten Røe, har jobbet mye med utprøving av det nye systemet som Klassifiseringsutvalget vedtok å innføre fra januar i år. FOTO: ANIMALIA

av alle slakt i forbindelse med lengdemålingen for å dokumentere at lengdemålingen er korrekt innstilt.

GODT UTPRØVD SYSTEM

I 2018 var lengdemåling i daglig bruk ved klassifisering på 14 slakterier, og ved siste årsskifte hadde over 150 000 slakt blitt klassifisert ved hjelp av det nye lengdemålings-systemet. Det tilsvarer nærmere halvparten av alle storfeslakt det siste året. Fra januar i år er altså systemet innført på alle de 26 storfeslakteriene i landet, inkludert nødslaktmottakene. ■■■

Klassifiseringsutvalgets rolle

- Klassifiseringsutvalget er det øverste faglige organ for klassifisering av slakt med representanter fra Nortura SA og Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund (KLF). Animalia er sekretariat for klassifiseringsutvalget.
- Klassifiseringsregelverket i Norge er laget slik at det oppfyller EUROP-systemet. Det er klare regler for hvor gode resultater klassifiseringsinstrumenter (og klassifisører) må oppnå for å kunne brukes. Lengdemålingsutstyret gir jevnere resultater og mindre variasjon enn klassifisører.
- Utvalget skal vedta alle endringer i klassifiseringsregelverket. Regelverket dokumenteres i Klassifiseringshåndboken.
- Utvalget skal vedta regelverk for opplæring, godkjenning og etterutdanning av klassifisører.
- Utvalget skal vurdere nye tekniske løsninger som kan bidra til å forbedre klassifiseringen og fremme forslag om gjennomføring av slike.

Lengden på storfeslaktet måles ved hjelp av en lasermåler. Den nye metoden standardiserer storfeklassifiseringen ved at resultatene blir like uansett hvilket slakteri du leverer til.

FOTO: MEATS AS

Animalias rolle i klassifiseringssystemet

- Klassifiseringssystemet i Norge er felles for Nortura og KLF og har vært det siden 1995.
- Animalia utdanner og følger opp klassifisører, etterkontrollerer deres arbeid og utvikler klassifiseringssystemer.
- Prisen for slaktene bestemmes av slakteriene. Prisene settes ut ifra slaktkategori, vekt, klasse og fettgruppe. Kategori er en kombinasjon av art, alder og kjønn, f.eks. «ung okse». Forventet utbytte vil være forskjellig fra slakt med lik vekt og av samme kategori. Dette skyldes at sammensetningen av kjøtt, fett og bein på skrottene er forskjellig. Slaktets klasse angir kjøttfylde, og slaktets fettgruppe angir slaktets fethet.
- Animalia har kontinuerlig arbeidet med forbedring av systemene og opplæring og kontroll av klassifisørerne. På gris har vi hatt tilgjengelig et instrument (GP7) basert på objektive mål på hver gris. Tilsvarende utstyr har til nå ikke vært tilgjengelig for sau og storfe, og vi har derfor vektlagt utdanning og trening av klassifisørerne.
- Lengdemåling og vekt er en kjent måte å beregne dyrenes kvalitet og slaktemodenhet. Samme prinsipp brukes på fisk. BMI (Body mass index) som brukes til å vurdere menneskers fedmegrad bygger også på de samme prinsippene. Med bedre informasjon om rasesammensetning for storfe fra Husdyrregisteret ble det mulig å lage statistiske modeller som kunne beregne mer presist utbytte fra nedskjæring av slakt enn den tradisjonelle klassifiseringen.
- Lengdemålingsutstyret som nå er tatt i bruk for klassifisering av storfe sikrer lik klassifisering på alle slakteriene i Norge. Det har vist seg effektivt og robust og gir en mer rettferdig klassifisering av storfeslakt.

STRØTORV

Gir godt fjøsmiljø og full gjødselverdi!

180 liter

STRØTORV med/uten flis

100 % naturtorv (evt. 30 % flis)
180 liter, 24 stk pr. pall

kr 52,50 pr stk*

Torv har en naturlig evne til å suge opp urin og ammoniakk. De som går over til strøtorv fremhever friskere luft i fjøset og bedre dyrevelferd. Den lave pH-verdien hemmer vekst av bakterier. Strøtorv brukes både som topplag på gummimatte og som djupstrø. Torvas mulighet for etterbruk gir frihet i anvendelse og full gjødselverdi.

* Frakt, paller og mva kommer i tillegg.

Vi leverer over hele landet, ta kontakt for mer informasjon på epost@tjerbo.no eller ring oss på 69 22 70 50.

www.tjerbo.no

Tjerbo
- kvalitet fra naturen

Gikk i brorens fotspor og ble produsentrådgiver ved MNS

Da Midt-Norge Slakteri (MNS) skulle hente inn ny produsentrådgiver svin etter at Per Arne Nesjan sluttet for et drøyt år siden, falt valget på bror Øyvind Nesjan. Nå er sistnevnte i ferd med å bli smågrisleverandør til MNS – i tillegg til å rådgi slakteriets 76 svineprodusenter.

PER A. SLEIPNES

Så fornøyde var Levanger-slakteriet med den jobb den forrige produsentrådgiveren gjorde at de valgte å holde seg til Nesjan-familien da de ansatte ny produsentrådgiver. Og det er en 38 åring med en solid landbruks-CV som nå danner det viktige bindeleddet mellom produsentene og slakteriet. Den oppgaven tar Øyvind Nesjan svært seriøst.

FRA TJØTTA

På spørsmål om det ikke blir litt vel mye med både rådgiverjobb og smågrisprodusent, er han krystallklar: Jeg må sette min lit til kona mi og svigerfar. Det er de to som har det daglige ansvaret for gården som vi kjøpte da vi flyttet fra Rena på starten av fjoråret. Min oppgave er å steppe inn når det er behov for innleid arbeidskraft. Så dette skal nok gå veldig bra, beroliger mannen som er født og oppvokst på Tjøtta på Helgelandskysten.

142 ÅRSPURKER

I Hedmark drev han og kona med sau, mens det altså nå er gris det handler om. Familien starter faktisk opp virksomheten i disse dager og han setter in SPS-gris direkte. Planen er at 142 årspurker skal levere 4200 gris år til MNS.

– Har du betenkeligheter i en tid der kjøtt generelt har fått mye «juling» i mediene og svinekjøtt spesielt synes å være tungt å omsette?

For Øyvind Nesjan er det viktig med hyppig kontakt med MNS-leverandørene.

– Egentlig ikke. Jeg har stor tro på norsk landbruk og i et slikt perspektiv er og vil gris være en viktig del. Det er viktig at vi her i landet sørger for at gårdsbruk også i distriktene har livets rett. Da er det viktig med et variert landbruk der det er plass til alle produksjoner. Vårt bidrag er levering av sykdomsfri smågris til andre produsenter i vårt område. Det opplever jeg som en typisk vinn-vinn situasjon, understreker Øyvind Nesjan.

FYSISK TIL STEDE

– Hvordan arbeider en god og målrettet produsentrådgiver?

– Stikkordet er hyppig kontakt med våre dyktige leverandører, det vil si svineprodusentene i hele Trøndelag. Det å gi råd som bidrar til sunn og god drift, er min primæroppgave. Derfor er jeg mye ut i besetningene og den ene dagen i uka jeg har satt av til kontorarbeid, sliter jeg med å fylle med denne type virksomhet. Produsentene våre

For meg som produsentrådgiver er det viktig å bidra til optimisme.

vil at jeg skal være fysisk til stede og i den grad det er mulig og det stiller jeg opp på.

MER OPTIMISME

– Hvordan er stemningen blant svineprodusenter akkurat nå? Det har vært mange nedturer de siste årene både med MRSA og generell overproduksjon?

– Jeg vil si det sånn at stemningen er avventende positiv. Ingen hurrastemning selv sagt, men heller ikke krisetenkning. Som rådgiver føler jeg vel at ting har snudd litt nå om vi sammenligner f.eks. overskudd-situa-

sjonen for et halvt år siden. Det at en del produsenter rundt om i landet ser ut til å ombestemme seg med hensyn til purkeslaktning, kan jo sies å være et tegn på at de ser lys i tunnelen. For meg som produsentrådgiver er det viktig å bidra til optimisme og positivitet. Det er min rettesnor for den aktivitet jeg er har ansvar for.

BYGNINGSRÅDGIVER I TINE

Utdanningsmessig har Øyvind Nesjan en bachelorgrad i husdyrfag. Han har vært ansatt i Felleskjøpet der han drev med salg av innredning til grisehus og kyllinghus og han

har jobbet som bygningsrådgiver i Tine. I tillegg har han vært ansatt som jordbrukssjef i Rena kommune. Det er med andre ord en variert bakgrunn han kan skilte med.

– Jeg har alltid hatt et stort engasjement for norsk landbruk. Når man er vokst opp på et relativt lite sted på Helgelandskysten, innser man hvor viktig distriktsjordbruket er med tanke på å opprettholde en variert bosetting i dette landet. Min oppgave i MNS er å sørge for å bevare og styrke de mulighetene distriktsbonden har.

Til det får altså Øyvind Nesjan solid dra-hjelp av sin familie. I tillegg til kona, har han fem barn, tre fra et tidligere ekteskap.

KONSESJONSREGELVERKET VIKTIG

– Har du er oppfordring til norske svineprodusenter?

– Det må bli å sette seg grundig inn i konsesjonsregelverket og ikke minst finne ut hvordan dette i praksis slår ut for den enkelte. Nettopp dette med konsesjoner og regelverket knyttet til dette, vil få stor betydning for bondens økonomiske situasjon de kommende årene, fastslår produsentrådgiveren ved Midt-Norge Slakteri. ■■■

PRODUSERT I LOFOTEN!

Lokale kjøttvarer i nærbutikken bygger på lokale råvarer. Å levere slakt til Horns Slakteri er «et naturlig valg»

Ny rapport viser lite rester av legemidler i kjøtt

Mattilsynet har gjennomført overvåking av rester fra antibakterielle midler i slakt av storfe, småfe og svin (AB-restprogrammet) og av 892 gjennomførte nyreprøver, ble det kun funnet rester i ni nyreprøver.

Mattilsynet vurderer at disse overskridelsene ikke utgjør helsefare for norske forbrukere.

FELLESBETEGNELSE

Antibakterielle legemidler (AB) er en fellesbetegnelse som omfatter alle legemidlene som dreper eller hemmer veksten av bakterier. Dette vil si legemidler som brukes mot bakterielle infeksjoner.

Overvåking av rester av antibakterielle legemidler (AB-restprogrammet) i slaktekrotter er et nasjonalt overvåkingsprogram Mattilsynet gjennomfører i tillegg til fremmedstoffprogrammet for å undersøke at norskprodusert kjøtt ikke inneholder rester over tillatte grenseverdier for disse midlene.

GJENNOMFØRT I 2017

AB-restprogrammet ble gjennomført i 2017. Prøvene omfattet 284 storfe, 459 svin og 149 småfe (145 prøver fra sau og fire fra geit). Dette inkluderer åtte prøver fra storfe som ble sendt til analyse grunnet mistanke om uforsvarlig bruk av antibakterielle midler. Hver prøve består av nyrevev og muskelvæv tatt fra samme slaktedyr.

– De fleste overskridelsene handlet ikke om brudd på regelverket. Det brukes lite nyrer i matproduksjon i Norge. Vi vurderer at disse overskridelsene i nyrene ikke utgjør helsefare for norske forbrukere, sier seniorrådgiver Waleed Ahmed Alqaisy i Mattilsynet.

Mattilsynet var ansvarlig for planlegging og gjennomføring av prøvetakingen. Prøvene ble undersøkt ved FERA Science Ltd i England.

FUNN I NI PRØVER

Ved screening av nyreprøvene ble det påvist rester av antibakterielle midler i ni prøver. Sju nyreprøver fra storfe og to fra svin. Påvisningen indikerte forekomst av trimethoprim i én nyreprøve fra svin mens dihydrostreptomycin (DHS) ble påvist i sju nyreprøver fra storfe og én nyreprøve fra svin. Alle disse ni nyreprøvene og tilhørende muskelprøver ble analysert videre i en verifiseringsprosess hvor både trimethoprim og DHS ble påvist i nyreprøvene i konsentrasjoner over den tillatte grenseverdien. Ingen av de tilhørende muskelprøvene hadde rester over grenseverdiene. ■■■

– Egg må

Det er mye å hente på å tilføre eggene mer verdi, konstaterer Dag Stian Lindstad. Den ferske sjefen for Toten Eggpakkeri skal fortsatt ha ferske egg som grunnlag, men tenker kreativt på produktutvikling.

■ GEORG MATHISEN

Egg-gründer Ernst Ole Ruch (68) nærmer seg pensjon, og de fire eierne er fra 67 til 75 år. Toten Eggpakkeri har tatt generasjonsskiftet. Ny sjef har de funnet nesten i gangavstand fra pakkeriet. I tillegg kan Dag Stian Lindstad skilte med solid bransjeerfaring blant annet fra Hoff og REMA.

– Jeg jobbet i Hoff i åtte-ni år. Da jeg kom inn der, var bedriften skikkelig på felgen, sier Lindstad. Han bidro til å få potetproduktene mer ut i dagligvare og storholdning, og det var et av flere grep som gjorde at det nå går mye bedre med Hoff.

KORTREIST

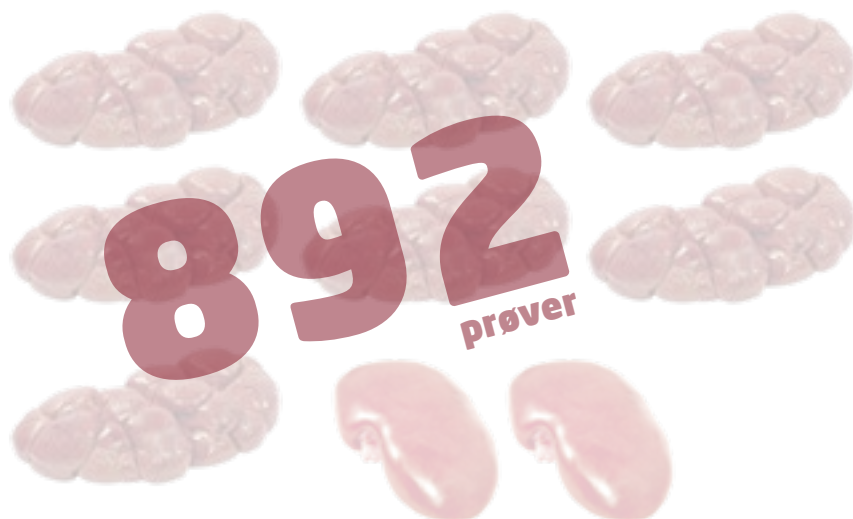
Lindstad, på sin side, har tatt over roret i en bedrift som ikke har hatt de store problemene. – Dette er et marked hvor de store, tunge er virkelig store. Så er det et fåtall bedrifter av vårt kaliber i størrelse som har overlevd. Men Toten Egg har vært flinke til å prøve å skille seg ut på en positiv måte med lokale bønder og lokale, veldig kortreiste egg, sier han.

Nærmeste gård ligger rett borti veien. Eggene kan kjøres til pakkeriet, pakkes ofte samme dag og kan være i de lokale butikene samme dag eller dagen etter.

– Det er veldig fint for kundene å ha så ferske egg. Pluss at vi bare har egg fra frittgående høner. Det har vært viktig, ifølge Lindstad.

SMÅEGG

Fremdeles er det pakkingen av de ferske eggene med den ekstra gule plommen som skal ligge i bunnen for bedriften. Både markedsført som Totenegg og pakket som kjedenes egne merker.

tilføres mer verdi

– Vi må tilføre noe som de andre ikke har, i form av ferske, kortreiste og miljøbevisste produkter fra høner med god livskvalitet på bra fôr, sier Dag Stian Lindstad.

Ernst Ole Ruch (til høyre) trapper ned mot pensjon og tilværelsen som kårkall på gårdene til sønnen, mens Dag Stian Lindstad har overtatt som daglig leder for Toten Egg.

– Så må vi utvikle produkter som dekker behovet til forbrukerne. De er gjerne villige til å betale en krone eller to ekstra for produkter som passer behovet deres. Vi skal arbeide med forbrukerinnsett og produktutvikling innen egg, varsler han.

Det kan være snakk om alt fra innovativ forpakning til størrelsen på eggene. – Det er mye spennende som ikke er bare M/L, sier han, og snakker om små egg som kan brukes for eksempel til et barnekonsept eller til et hurtigkokte egg-konsept. Kokte egg, egg i skiver, egg som del av en salatmiks – det er mange muligheter.

BONDEOMELETT

Skal Toten Egg få listing med nye produkter, så må pakkeriet være leveringsdyktig. Det kan bety at det trengs flere produsenter. Samtidig skal eggene fremdeles komme fra Toten. Spørsmålet er omtrent som høna eller egget: Skal bedriften satse på nye produsenter først, eller skal de nye produktene selges inn til butikkene først? Uansett skynder totningene seg langsomt: Eggpakkeriet har ikke råd til å bomme grovt.

Før jul kom bondeomeletten som nytt produkt i handelen.

– Den skal vi ta opp igjen. Vi skal tilpasse produktet i størrelse, og kanskje litt i smak. Det er mulig at 400 gram er for stort når den skal spises med brød og salat. Så har vi snakket med kjedene om at den kanskje bør ligge i lunsjavgdelingen, og kanskje vi kan få tilgang til steder der det bor en del studenter. Ikke minst tror jeg vi bør hive oss på kantinestørrelser så den passer i storhusholdningsmarkedet, sier Dag Stian Lindstad.

PRODUKSJONSPARTNERE

Han regner fortsatt med å søke partnerskap på produksjonsfronten. Når Toten Eggpakkeri har prøvd ut andre produkter enn ferske egg, har det vært i samarbeid med andre. Smedstuen lager omelettene.

– Generelt må vi jobbe med å tilføre produktet verdi, rett og slett. Basis i bunnen skal likevel være pakking av ferske egg. Det er forholdsvis stabilt, og det er der kjernen er.

Toten Egg har 13–14 ansatte. Fem av de 14 produsentene som leverer til pakkeriet, driver økologisk. Produksjonslinjene har kapasitet til i hvert fall tre ganger dagens produksjon. ■■■

Kampen om landets eggleverandører hardner til

Når Nortura nå skal overta REMA 1000 som eggkunde på bekostning av Den Stolte Hane (DSH), er det en form for takk for sist etter at Coop nylig valgte å forlate Nortura til fordel for DSH.

■ PER A. SLEIPNES

ILLUSTRASJONSFOTO: COLOURBOX

Norturas egg-avtale med REMA 1000, tilsvaret produksjonen fra til sammen 100 produsenter. Men sjefen i DSH, som altså mister leveransene til REMA, ønsker ikke å spekulere i om Nortura har dumpet prisene for å få REMA med på laget.

HAR FORPLIKTELSE

– Det vil jeg ikke mene noe om og dette må avtalepartene svare på, sier Fredrik Strømmen.

– Betyr det som nå skjer at eggene fra DSH-produsentene som tidligere gikk til REMA, nå i sin helhet går til Coop?

– DSH har avtale med nærmere 80 pro-

Røroskjøtt AS og Røros Slakteri AS har en felles merkevare: Røroskjøtt. Dette mener vi er nødvendig for å styrke hele næringskjeden, fra produsent til forbruker. RØROSKJØTT er det bærende merke på alle våre produkter.

Daglig leder
Kjell Ove Oftedal:
992 42 286

Produsentkontakt
Ola Utgaard: 909 20 290

Produsentkontakt
Stig Storsve:
476 00 449

Røros Slakteri

ducenter som leverer til vårt pakkeri på Ski. DSH har forpliktelser overfor disse produsentene og når det er Coop alene som velger å kjøpe fra DSH er det helt naturlig at vårt volum går til Coop sine butikker i tiden fremover.

– Er det da slik at dere ikke lenger har behov for egg fra Nortura-produsenter?

– Volumet til Coop er ca. 20 prosent høyere enn det volum vi historisk har levert til REMA. Vi trenger fortsatt å få til overganger fra Nortura til DSH og ønsker alle produsenten som ønsker det, hjertelig velkommen over til oss.

– Når eksakt blir REMA borte som kunde hos dere?

– Dette er ennå ikke avklart. Det er viktig å finne en overgang som ikke slår uheldig ut for hverken produsenter, varemottakere eller kunde.

SLAG I TRYNET

Den Stolte Hane som ny hovedleverandør på egg til Coop, var et tøft slag i trynet for Nortura på nyåret. Den nye avtalen med

REMA, er derfor en stor oppreisning for samvirkebedriften.

– Vi har etter grundige vurderinger kommet fram til at Prior er det beste valget for oss framover. Avtalen sikrer leveranser av egg fra norske bønder, av god kvalitet til lave priser. I tillegg har Nortura og REMA felles ambisjoner om å videreutvikle dyrevelferden i årene som kommer, sier kategoridirektør Ole Førre Skogstø i REMA 1000 i en pressemelding fra Nortura.

REMA har siden 2012 kun solgt egg fra frittgående høner og leveransene fra Nortura vil kun være frittgående.

STOLT OG LETTET

– Jeg er på vegne av Nortura både glad og stolt over å ha fått avtale som hovedleverandør til REMA. Dette har vi fått til etter et godt lagspill i hele organisasjonen fra medlem til salg. Avtalen er svært viktig for Nortura og våre eggprodusenter. Vi har eggprodusenter over hele landet. For å kunne opprettholde en industristruktur og logistikk

som gjør det mulig å ivareta en slik geografisk spredning er vi avhengig av en høy markedsandel i sluttmarkedet, sier Harald Bjerknes, konserndirektør for salg, kategori og marked i Nortura.

STORT EGG-OVERSKUDD

Norturas siste prognoser viser et egg-overskudd på 2500 tonn i 2019.

Tilførsle forventes å øke med fem prosent sammenliknet med 2018, noe som skyldes nyetableringer, mens engrossalget bare forventes å øke 0,7 prosent i takt med befolkningsveksten.

Omsetningsrådet har godkjent førtidsslakting av verpehøns tilsvarende 1000 tonn egg i 2019, noe som vil bidra til å redusere overskuddet.

– Det store overskuddet av egg viser helt klart at det ikke finnes rom for nyetableringer i eggsektoren. Ytterligere nyetablering vil redusere lønnsomheten til produsentene i lang tid, sier Ole N. Skulberg i Nortura Totalmarked. ■■■

RILAS www.rilas.no 977 41 926

Stort utvalg dyrevogner, lakkert og galvanisert!

Ta kontakt med oss for mer info! post@rilas.no

- Hydrauliske bremses
- Hydraulisk hev/senk
- 18 mm armerte gummimatter
- Doble bakdører med lås

- Dør fremme
- Lakkering – valgfri farge
- Pressing tak – valgfri farge eller ståltak m/kondensbelegg
- LED belysning

Mange kvinner fikk investeringstilskudd

Innovasjon Norges oversikt over hvem som fikk tilskudd til investeringer og bedriftsutvikling i landbruket i fjor, viser at rundt halvparten av alle investerings- og bedriftsutviklingstilskudd gikk til kvinner. Dette er gledelig lesning for alle som er opptatt av mangfold blant bønder.

Selv om kvinnene bare utgjør 15 prosent av norske bønder, viser statistikken at det langt i fra bare menn som investerer og utvikler gården sin. Kvinneandelen blant dem som får innvilget tilskudd, er langt høyere enn kvinneandelen i landbruket skulle tilsi.

48 PROSENT

Innen tradisjonelt landbruk, var 48 prosent av mottakerne av investeringstilskudd kvinner, en økning på sju prosentpoeng siden 2015.

Ser man på tilskuddene til «andre landbruksbaserte næringer» er tallet enda høyere. Denne formen for landbruk er i stor grad kvinnes arena.

Hele 80 prosent av alle investeringstilskuddene til utvikling av eksempelvis lokalmat, landbruksbasert reiseliv og Inn på ternet, gikk til kvinner.

634,5 MILLIONER I ÅR

Investerings- og bedriftsutviklingsmidlene i landbruket er forvaltet av Innovasjon Norge, og skal støtte opp om investeringer og bedriftsutvikling innen både tradisjonelt landbruk og andre landbruksbaserte næringer. For 2018 ble det satt av totalt 634,5 millioner kroner til ordningen over jordbruksavtalen.

Næringsutøvere under 35 år og kvinner er prioritert i deler av regelverket.

MEST TIL HUSDYRBØNDER

Ellers viser tall fra Innovasjon Norge at husdyrbøndene får nesten alt tilskuddet fra Innovasjon Norge. Nesten 90 prosent av tilskuddene går til husdyrbøndene.

– Dette skyldes både at investeringsbehovet er stort innen husdyrproduksjon, samt at investeringsprosjektene er større og flere enn innen planteproduksjon, forklarte Olaug Bollestad, da hun i Stortinget svarte på et skriftlig spørsmål om hvordan innovasjonsmidlene fordeler seg mellom ulike produksjoner i norsk landbruk.

GRØNT MASKIN

med fokus på det grønne

Din leverandør av effektiv drift

Grønt Maskin AS består av tidligere Ole Chr Bye AS, Bjerknes Maskinforretning AS og Harald Bjerkes Eftf. Vi er med andre ord et nytt selskap med lang historie og rikelig med kompetanse på mange områder.

Grønt Maskin AS er lokalisert med hovedkontor i Rygge med felles lager, verksted, salg og administrasjon og med avdeling i Stavern.

Endringen er gjort for å styrke kundefokus, samle kompetanse og øke effektiviteten.

Grønt Maskin AS
Industriveien 19, 1580 Rygge.
Tlf: 69 22 53 00
post@grontmaskin.no
www.grontmaskin.no

Hele Norges Grønt Maskin

BAUER

MASTEK

KTWO

BREDAL

BAUER

WWW.GRONTMASKIN.NO

Norsk Kylling kåret sine beste produsenter

For å gjøre stas på sine råvare-leverandørene sine, har Norsk Kylling kåret de beste produsentene i 2018.

Prisene går til bønder som har utmerket seg med spesielt gode resultater i fjor.

PÅGANGSMOT

– Solide rutiner, gode produksjonsresultater med topp dyrevelferd og et pågangsmot som gjør oppfølgingsarbeid enkelt og inspirerende er felles for alle årets vinnere, sier adm. direktør i Norsk Kylling, Kjell Stokbakken.

Blant oppal-produsentene var det Søndre Rikstad fra Meldal som stakk av med den gjevste prisen.

– Oppal-produsentene skal bygge perfekte produksjonsdyr i løpet av en periode på 18 uker. Dette er presisjonsarbeid der vektutvikling og stell har stor betydning for dyrenes potensial når de leveres til rugeeggprodusent. En god oppaler bruker sitt dyreblikk i det daglige for stadig å sortere frem de beste dyrene, skriver juryen i sin begrunnelse.

BEST PÅ RUGEEGG

Årets rugeeggprodusent 2018 ble Ann Elin

Kjeldseth fra Beitstad.

– Å drive med rugeeggproduksjon er den mest tidkrevende produksjonen i Norsk Kylling, og det ligger mange timers arbeid bak de befruktete eggene som kommer inn til rugeriet. Rugeeggprodusenten må raskt lage seg et bilde av flokken, og ha stor kunnskap om management for å styre flokken til god og jevn produksjon. I tillegg til dette må rugeeggprodusenten ha stor kunnskap om eggsortering og håndtering, heter det i juryens begrunnelse.

BEST PÅ SLAKTEKYLLING

Trond Vårum fra Stadsbygd ble kåret til årets slaktekyllingprodusent, i konkurranse med 125 andre produsenter. Gode produksjonsresultater, at produsenten er pliktoppfyllende med hensyn til alle krav for dyrevelferd og kvalitet, og at myndighetenes krav og retningslinjer følges til punkt og prikke, var viktige momenter for at Vårum vant prisen.

Er DU forberedt til ny
gjødsselforskrift med krav om
større lagringskapasitet?

AM-Kum gjødsellager, 100-1060m³

- Norskprodusert
- Enkel montering
- 2mm aluzinkbelagte stålplater
- Duk over kant
- Godkjent for tilskudd
- Kan leases

Vår løsning gir deg enkel
utvidelse av lagringskapasiteten.
Er også populær som satelittlager,
eller løsning på leiejord.

Ta kontakt for mer info!

Midt-Norge:	Per Oddvar Mære	415 55 541
Vest-Norge:	Geir Hauso	459 69 525
Øst-Norge:	Nils Gillerhaugen	905 64 477
Øst-Norge:	Øyvind Brandsrud	918 35 088
Nord-Norge:	Leif Kåre Halvorsen	907 73 973

Agromiljø AS - Tlf. 51 71 20 20
www.agromiljo.no - post@agromiljo.no

– Norsk bønder kan få utbytte av økt jakt-turisme i Norge

– Jakt-turisme har et stort potensial i Norge og mange norske bønder kan ha stor glede av denne type virksomhet i relasjon til å få merverdi av gårdsvirksomheten.

■ SVEIN ERIK EIDE
■ PER A. SLEIPNES

Det mener Morten Kjus i Kjus Viltslakteri som de siste årene har skåret kalv og storfe for norske bønder. Men aller helst ville han skåret elg og hjort på oppdrag fra norske jegere.

TRE ELGER I 2018

Akkurat det har imidlertid blitt stadig vanskeligere og i fjor var beholdningen kun tre elger. Årsaken er at han ikke kan skjære både vilt fra jegere og husdyr fra bønder i samme lokale, ettersom hans virksomhet er EFTA-godkjent. For Kjus er dette et stort paradoks og har etter hvert altså blitt en hemsko for hans virksomhet.

– Regelverket er feil dimensjonert. Denne feildimensjoneringen bidrar til at mange jegere overlater viltet til svarte skjæreaktører. Dette viltet kunne jeg skåret ned her i mitt anlegg, sammen med kalv og okse. Selvsagt strengt avgrenset tidsmessig. Men siden jeg er EFTA-godkjent, har jeg ut fra regelverket ikke anledning til dette. For meg blir det feil, sier Morten Kjus.

INVITERT TIL BERLIN AV LMD

I forbindelse med den store mat og landbruksmessen i Berlin nylig, Grüne Woche, var han invitert til den tyske hovedstaden av Landbruks og matdepartementet. Dette for å diskutere denne konkrete situasjonen.

– LMD ønsket mine synspunkter i dette viktige spørsmålet og det har de fått. Jeg spilte bl.a. inn at jaktturisme er noe vi her i landet bør satse mer aktivt på. Norsk institutt for naturforskning anslår at det i løpet av ti år vil være mulig å øke omsetningen fra småviltjakt og hjorteviltjakt med 1 milliard kroner. Disse tallene bekrefter at det er et stort potensial i å utvikle næring i utmarka.

Dette må være svært inspirerende for folk som jobber med jakt i Norge. Her er det altså rom både for satsing både blant grunneiere og andre, mener Kjus.

SKJÆRER FOR BØNDER

Morten Kjus har gjennom sine ni år med Kjus Viltslakt tilegnet seg kunnskap om den aller nyeste stykningsmetodikken og fra

storfe som slaktes på slakterier i Østlands-regionen, tar han ut fileter og stykningsdeler som slett ikke er vanlig i butikk. Dette bidrar til at andelen kjøttdeig kun er på 25 prosent av hele slaktet mot nær 50 prosent ved regulær skjæring. Bonden oppnår således en merpris på mellom 40 og 50 kilo. Skjæreaktiviteten til Morten Kjus skaper med andre ord merverdi for produsenten.

Rapport bekrefter stort potensial

En fersk rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA), viser at i jaktåret 2017–2018 var det samlede forbruket til jakt på storvilt og småvilt på ca. to milliarder kroner. Av dette er forbruket til jakt på storvilt ca. 1,4 milliarder kroner, og forbruket til jakt på småvilt er ca. 600 millioner kroner.

NINA har gjort en beregning av hva som vil være mulig omsetning fra jakt om 10 år. De anslår at omsetningen fra småviltjakt kan innebære en økning opp til ca. 40 prosent fra i dag, og omsetningen fra hjorteviltjakt kan bli doblet.

Mulighetene for økt verdiskaping for hjorteviltjakt (artene elg, hjort, villrein, dådyr og rådyr) vurderes å være større og mer sannsynlig enn småviltjakt.

I jordbruksoppgjøret 2018 ble det vedtatt å nedsette en arbeidsgruppe for å utarbeide en handlingsplan for økt verdiskaping basert på jakt og viltkjøtt.

Handlingsplanen, som vil legges frem nå i mars, kommer til å foreslå en rekke tiltak for å øke verdiskapingen. Sentrale elementer vil være:

- tiltak for bedre organisering av jakttilbudet hos grunneiere/rettighetshavere i områder der det er flere eiere.
- økt tilbud av opplevelsprodukt som tilbys kombinert med jakta, slik som overnatting, lokal mat og tettere samarbeid med øvrig reiseliv.
- gjøre viltkjøtt mer tilgjengelig for forbrukerne, og i den forbindelse koble viltkjøttet tettere opp mot lokalmatsatsingen.

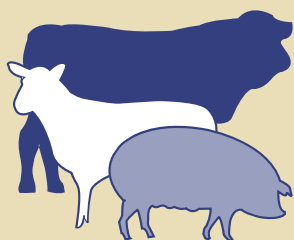
I forbindelse med den store matmessen i Berlin nylig, Grüne Woche (IGW), var Morten Kjus, invitert til den tyske hovedstaden.

– Dette er en vinn vinn-situasjon både for bonden for slakteriet og selvsagt også for meg. Jeg tar 20 kroner pr. kilo for skjæring og pakking av sluttproduktene. Når bonden har betalt meg og slakteriet for den jobben de gjør, oppnår han fortsatt en merverdi på hele slaktet på nær 50 kroner pr. kilo. ■■

Er du opptatt av god service og konkurranse-dyktige priser?

Lever i så fall dine slaktedyr til oss

SLAKTHUSET

EIDSMO DULLUM AS

www.slakthuset.no post@slakthuset.no 970 60 970

Dyrevelferdsprogrammer skaper endring

God dyrevelferd er viktig for dyra, for bonden og for hele norsk landbruk. Et dyrevelferdsprogram er et rammeverk for å forbedre dyrevelferden i husdyrbesetninger. Leder i Norges Bondelag, Lars Petter Bartnes, mener alle produksjoner bør ha et dyrevelferdsprogram.

■ HELGA ODDEN ■ ANIMALIA
■ NINA SVENDSBY ■ ANIMALIA

– Bonden er den viktigste enkeltfaktoren for velferden til dyra uavhengig av oppstallingsform. God dyrevelferd er et selvstendig landbrukspolitisk mål vi skal levere på, sier Lars Petter Bartnes, som er en ivrig talsperson for dyrevelferdsprogrammer.

Han er selv husdyrprodusent med flere produksjonsformer på gården sin i Trøndelag og har praktisk erfaring fra implementeringen av det første dyrevelferdsprogrammet som ble introdusert for slaktekylling i 2013. Bartnes mener obligatoriske veterinærbesøk har vist seg å være svært nyttig – en systematisk mulighet til forbedring gjennom erfarings- og kunnskapsutveksling som bygger kompetanse både hos bonde og veterinær.

– Dyrevelferdsprogrammer er forbedrings-

Tilgang på rotemateriale påvirker trivselen til dyra og har forebyggende effekt på halebiting. FOTO: ANIMALIA / AUDUN FLÅTTEN

– Jeg har tro på dyrevelferdsprogrammer fordi det gir åpenhet og er bevis på dokumentert god dyrevelferd, sier leder i Norges Bondelag, Lars Petter Bartnes. FOTO: NORGES BONDELAG

verktøy. Når man gjør målrettede registreringer i egen produksjon, får man både oversikt over resultater og kan identifisere hvor man kan forbedre produksjonen samtidig som man får dokumentasjon av tilstanden, sier Bartnes.

SER SAMMENHENGER

I Norge er det etablert dyrevelferdsprogrammer i fjørfeproduksjonen, for slaktekylling og kalkun. Et program for verpehøner er startet, og i svinproduksjonen er det etablert et dyrevelferdsprogram for slaktegris. Alle slaktegrisprodusenter skal være med i dyrevelferdsprogrammet fra 1. januar 2019, og fra 1. juni inkluderes kombinert- og smågrisprodusentene.

Å arbeide med dyrevelferdsprogrammer er for produsentene en måte å koble sammen forholdene i besetningen, som dyra, miljøet de lever i og stellrutinene, med regelverket som gjelder for produksjonen og hensiktsmessige forbedringstiltak. Dyrevelferdsprogrammene for de ulike dyreslagene er litt

forskjellige, men bygger på noen felles elementer. Å ha godkjent KSL-status for den aktuelle produksjonen er en grunnplanke.

VETERINÆRBESØK

Det er Mattilsynet som fører tilsyn med etterlevelsen av regelverk i husdyrproduksjonen. Veterinærbesøk er et krav i dyrevelferdsprogrammene, men privatpraktiserende veterinærer skal ikke føre tilsyn på sine besøk. De skal derimot bidra med sin kunnskap om dyr og gi faglig støtte til produsentene i deres arbeid med dyrevelferd. En veterinær kan se på dyreholdet med friske øyne og motvirke effekten av en eventuell «husblindhet» hos produsenten. Det er en forutsetning at veterinærbesøkene skal gjennomføres jevnlig. Kravet er ett til tre besøk per år, avhengig av produksjon og størrelsen på besetningen. Foruten gode fagkunnskaper er tillit og god kommunikasjon forutsetninger for at besøkene skal ha verdi.

VELFERDSINDIKATORER

Noen forhold har stor betydning for dyras velferd. Eksempler er strø i kyllinghusene, forekomsten av sår på tråputene hos slaktekylling og tilgangen på rotmateriale hos gris. Slike faktorer er trukket frem som spesielt viktig i de enkelte dyrevelferdsprogrammene, og det må produsentene ha særlig oppmerksomhet på. Produsentene trenger også å ha daglige rutiner for å forebygge hendelser som kan føre til dårligere dyrevelferd. Dette handler om å ha kunnskap om hva som kan gi dårlig velferd, observere dyra, forstå signalene de sender og vite hva man skal gjøre for å avverge at noe utvikler seg i negativ retning.

DOKUMENTASJON

Data fra den enkelte besetningen og på aggregert nivå fra mange besetninger er viktig som grunnlag for forbedringsarbeid. Det gjør det mulig å prioritere og velge riktige forbedringstiltak og måle effekt av tiltakene. Data er også viktig for å velge områder der man kan initiere forsknings- og utviklingsprosjekter. I tillegg er dokumentasjon viktig i næringskommunikasjon med forbruker og samfunn om dyrevelferden i norsk produksjon.

I fjørfeproduksjonene skal besetningene være tilknyttet en produksjonskontroll, og veterinæren skal dokumentere besøk, forbedringsområder og tiltak i fagsystemet HelseFjørfe. I svineproduksjonen skal produsenter og veterinærer registrere informasjon om smittevern, helse og velferd i fagsystemet Helsegris.

»»»»
Veterinærbesøk er et krav i dyrevelferdsprogrammene. Veterinærene skal gi faglig støtte til produsentene i deres arbeid med dyrevelferd.

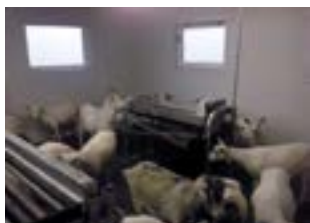
FOTO: ANIMALIA / TONE BEATE HANSEN

SANKSJONER

Dyrevelferdsprogrammene er næringens egne verktøy for å dokumentere og forbedre dyrevelferden, foreløpig i fjørfeproduksjonene og svineproduksjon, og det er varemottakerne i kjøttbransjen som har forpliktet seg til dyrevelferdsprogrammene. De stiller igjen krav om oppfølging hos sine leverandører. Manglende oppfølging og dokumentasjon innebærer at varemottakerne iverkset-

ter sanksjoner. De etablerte sanksjonene er redusert tetthet i påfølgende innsett i slaktekyllingproduksjonen og trekk i slakteoppkjøret for slaktegrisprodusenter, 50 øre pr. kg.

Husdyrnæringen er avhengig av å kunne dokumentere at tiltakene blir fulgt opp og at de over tid har ønsket effekt i form av god dyrevelferd. Det motsatte kan ha svært negative konsekvenser for næringen i form av tapt tillit og svekket omdømme. ■■■

PLASTPLATER, DET SMARTE VALGET

Plastplater til alle formål.
 PP og PE plast

- melkerom ◊ egnet til **alle** dyreslag
- tekniske rom ◊ upåvirket av fukt og skitt
- våtrom ◊ enkle å holde rene/vaske
- husdyrrom ◊ lette å bearbeide/montere

Stort utvalg av lagerførte varer i Norge.
 Tykkelse 1,5-42 mm

-10% PÅ HEL PALL

Bergerud Gard

1735 Varteig • 918 45 004
 ole@bergerud-gaard.no • www.bergerud-gaard.no

Vi garanterer kvalitetskjøtt
fra lokale bønder i Agder og
setter dyreetikk i sentrum

**JENS
EIDE**

Din lokale slakter
LILLESAND • SØRLANDET

www.slaktereide.no

KVALITETSEGG FRA FRITTGÅENDE HØNER!

Toten Eggpakkeris produsenter er familiedrevne gårder med nærhet til hønene. De følger felles krav til hønsehusets standard, renhold, vannkvalitet, ventilasjon, temperatur og smittekontroll. Flere har tilpasset økologisk produksjon. Hønene spiser vår egenutviklede forblanding, og eggene har kort vei til pakkeriet. Vi har full kontroll på det enkelte egg, fra høna og frem til forbruker.

**Kontakt oss på tlf. 61 16 21 50
eller toten@totenegg.no**

Toten Eggpakkeri AS, Industrivegen 46, Kraby Næringspark, 2850 Lena

Ny matminister med sans for kjøttkvalitet

Etter kun noen måneder i statsrådsstolen, måtte Bård Hoksrud fra FrP overlate denne til Olaug Bollestad, KrF, i forbindelse med at hennes parti nylig kom inn i Solberg-regjeringen. At nettopp posten som landbruks- og matminister gikk til dette partiet, var ingen stor overraskelse. Og det lå dessuten i kortene og at det ble rogalendingen Bollestad som fikk oppgaven.

■ PER A. SLEIPNES

Hennes navn kom nemlig raskt opp i diskusjonen da det ble klart at KrF valgte å gå for blått istedenfor rødt. Vi har stilt vår nye landbruks- og matstatsråd sju konkrete spørsmål knyttet til rollen som ny kost i dette viktige departementet.

– Var du i tvil om du skulle takke ja til vervet som landbruks- og matminister?

– Nei, dette var noe jeg virkelig hadde lyst til. Landbruket og matindustrien er viktige næringer for Norge som nasjon. Landbruket gir oss god norsk kvalitetsmat og bidrar til aktivitet og bosetting i hele landet. Så dette ønsket jeg å jobbe med.

– Du har vært ordfører i Gjesdal kommune, der for øvrig en av våre viktigste kjøttbedrifter (Jæder) driver sin virksomhet. Vil det komme til nytte i din nye jobb?

– Ja, som ordfører har jeg møtt flere av disse bedriftene og fått se hvilken flott jobb som gjøres mange steder, både i landbruket og i næringsmiddelindustrien. Når det gjelder Jæder spesielt, hadde jeg mange møter med Ella Espeland som sammen med mannen Ådne drev denne virksomheten i mange år. Ella reiste i sin tid til USA for å lære å hermetisere, og nå er det hennes barn og barnebarn som driver en av Europas mest moderne kjøttindustri-bedrifter. Det er både gledelig og ikke minst viktig for næringsvirksomheten i denne kommunen.

– Hva er ditt forhold til kjøtt, så vel i privat- som i jobbsammenheng?

– Jeg er glad i kjøtt og kjøttprodukter, særlig norsk tradisjonsmat. Jeg syr rullepølser til jul, lager kjøttkakene selv og bruker også gjerne kjøtt i mer moderne matretter. Kjøttproduksjon er en viktig del av norsk landbruk og matindustri.

– Kjøtt og kjøttforbruk har fått mye 'juling' i mediene, særlig Oslo-pressen, en siste tiden. Hva tenker du rundt dette faktum?

– Norsk kjøtt er kvalitetsmat. Jeg forholder meg til Folkehelseinstituttets råd når det gjelder kosthold. Dyrevelferden i Norge er jevnt over god, og i et klimaperspektiv er det fullt mulig å gjøre andre tiltak for å kutte utslipp enn å kutte kjøtt.

– Hvor stor er din kunnskap om privat kjøttbransje, det vil si de bedriftene som ikke er eid av norske bønder som Nortura er?

– Jeg har møtt en del av disse aktørene også tidligere. Så jeg vil si at jeg kjenner en del til dette, men jeg har sagt at jeg har lyst til å lytte og lære, og det gjelder også på dette området. Det ligger med andre ord mye spennende foran.

– Vil kjøttindustriens bedrifter merke forskjell med deg som statsråd og i så fall på hvilken måte?

– Forskjellen får andre bedømme, men jeg er i hvert fall opptatt av kvalitet og sikkerhet for denne industrien. Jeg vil være med på å løfte fram norsk mat med høy kvalitet.

– Hva er det aller viktigste for deg å ta tak i nå som ny landbruks- og matminister i relasjon til kjøtt og kjøttproduksjon?

– Det viktigste akkurat nå handler om å få orden på overproduksjonen både av svin, lam/sau og egg. Dette er selvsagt næringsaktørenes ansvar å få til, men jeg tenker at en god dialog er viktig for å oppnå framskritt her. Den dialogen vil jeg som landbruks- og matminister være med og bidra til. ■■■

FOTO: TORBJØRN TANDBERG

● Japanere vil vaksinere villsvin mot svinepest

For første gang vil japanske myndigheter vaksinere ville dyr. Dette skjer etter det første utbruddet av svinepest på 27 år.

Vaksineringen starter i midten av mars, ifølge den japanske landbruksministeren. Utbruddet av svinepest har gitt store problemer for bønder i Japan, og ifølge

NHK er mer enn 30 gårder

blitt lagt ned siden september i fjor.

180 villsvin har hatt positive tester på svinepest.

Villsvinene vil ikke bli fanget for å bli vaksinert.

Myndighetene har bestilt flytende vaksiner fra Tyskland, og denne vil bli blandet i maismel, før den

begraves i bakken. Håpet er at villsvinene skal få i seg vaksinen når de spiser maismelet. I løpet av ett år skal det bli lagt ut 120 000 doser med vaksine.

ILLUSTRASJON: COLOURBOX

■ En fjerdedel av sauekjøttlageret blir dumpet

Nortura og sauebøndene er tilfredse med at over en fjerdedel av 1600 tonn sauekjøtt som ligger på fryseler, blir solgt til redusert pris for å bli kvitt lageret.

Det norske overskuddslageret av norsk sau- og lammekjøtt, har vokst kraftig de siste årene, og i fjor høst ble ferskt kjøtt tillat solgt som pelsdyrfôr som et tiltak for å redusere lagrene.

– Nå ligger det totalt rundt 1600 tonn sauekjøtt og 1400 tonn lammekjøtt på lager. Volumet av sau er fremdeles høyt, men volumet av lam er ikke like problematisk, sier direktør Ole Nikolai Skulberg i Nortura til *Nationen*.

433 tonn kjøtt med utløpsdato fra februar til april i år, skal selges til redusert pris, og Nortura vil få dekket ekstrakostnader for salget med opptil fem kroner kiloen. Tiltaket kan koste bortimot 2,2 millioner kroner og vil bli dekket med midler fra fondet for omsetningsavgift for kjøtt.

■ Tine og Nortura får reklamerefs av politiker

Geir Pollestad (Sp) ber Gilde og Tine om at de slutter med reklamer som viser dyr som snakker og synger og bønder som bærer rundt på grisene sine.

Det skaper feil inntrykk og da tror forbrukerne heller ikke på det, mener han.

– Det vi må gjøre er å vise fram det virkelige livet. Den misvisende framstillingen av norsk matproduksjon er med på å ødelegge debatten om dyrevelferd, på lik linje med skrekkbildene fra dyrevernsorganisasjoner, sier han til avisen *Nationen*.

Han får ikke støtte fra Nortura: – Det har blitt mer fokus på dyr og gården også i reklamene våre de siste årene. Det synes vi er en positiv utvikling. Vi er til stede både på tradisjonelle reklameflater og på andre arenaer i samfunnsdebatten. I sum mener jeg vi gir folk et realistisk innblikk i vår verdikjede. Reklamefilm blir selvsagt ofte stilisert i forhold til virkeligheten, men vi vet at forbrukerne har likt denne filmen veldig godt, og at budskapet om at vi er opptatt av dyrevelferd har nådd gjennom, sier assisterende kommunikasjonsdirektør Eskil Pedersen i Nortura til *Nationen*.

SAUEBØNDER

KJEMPEPRISAR PÅ LEVERING AV SLAKTEDYR VÅRSESONGEN 2019

SAU OG LAM
Kvantumstillegg:

20–49 stk	kr 20,- pr. dyr
50–79 stk	kr 30,- pr. dyr
80 og over	kr 50,- pr. dyr

Tillegg heilt lass, (120 dyr eller meir) kr 1,- pr. kg

Samlasting frå fleire leverandørar, (1 stopp) gjev kvantumstillegg etter totalt leverte dyr.

Stjernelam i kl 0+ eller bedre, fettgruppe 1+ til 3+, vekt over 16 kg kr 3,- pr. kg

Ringdal tillegg, lam (alle klasser) kr 2,- pr. kg

Vi har mindre fettrekk i fettgruppe 3+ (lam)

Verdien av dette utgjør kr 3,- pr. kg

Ringdal tillegg sau 0+ eller bedre i fettgruppe

1+ til og med 3, kr. 5,- pr. kilo

Ringdal-tillegg ung sau i klasse 0+ eller bedre

i fettgruppe 1+ til og med 3, kr 2,- pr. kilo

Debio tillegg (merka med debio merke) kr 1,50 pr. kg

Klipte dyr (dyra må vere nyklipte og reine) kr 25,- pr. dyr

STOPPAVGIFT

Tilskudd til lammeslakt klasse 0+ eller bedre kr 500,- pr. dyr.

INNMELDING:

ragnhild@oleringdal.no

Tlf. Ragnhild direkte: 70 26 91 02

Tlf. sentralbord: 70 26 91 00

RINGDAL
KORTREISTE, GODE KJØTVARER

■ Dyrevernsaktivister har laget kart over gårdsbruk i Australia

En konfrontasjon mellom dyrevernsaktivister og en bonde skaper reaksjoner i Australia. Hendelsen kommer i kjølvannet av et kart som aktivister har laget over hundrevis av gårder i landet.

En video som nylig ble lagt ut på nettet, viser et dramatisk sammenstøt mellom dyrevernsaktivister og en bonde som fyrte av skudd fra en hagle. Filmen, som først ble publisert av Seven News, viser en konfrontasjon mellom en bonde og dyrevernerne som har kjørt opp til eiendommen til bonden for å filme gården.

– Jeg er en primærprodusent. Jeg er med på å brødfø mesteparten av verden. De aller fleste mennesker klager ikke på produksjonen, det er bare gutter som deg som gjør det, så jeg foreslår at du drar videre, sa bonden til den ene aktivisten.

Bonden har senere fortalt til en lokal radiostasjon at han skjøt for å skremme rovdyr bort fra kalvene på gården. Ifølge australske medier var personene som oppsøkte gården fra gruppen Direct Action Everywhere.

Ifølge det australske nyhetsnettstedet

SKEDDUPP: AUSIE FRANK

Newshub kommer hendelsen i kjølvannet av utgivelsen av et kart som viser adressene til hundrevis av australske gårder.

Kjøttgründer satser på fisk

Anbjørn Øglend slo seg opp i kjøttbransjen med Prima Jæren og i fjor kjøpte han halvdelen av slakteribedriften A. Idsøe i Stavanger.

Nå overtar han Global Fish i Egersund og starter produksjon av matfisk. Anbjørn Øglend fortsetter å overraske. Mange ble overrasket i fjor da han ble avbildet sammen med Albert Idsøe, innehaveren av Stavanger eldste bedrift. Det samme skjedde et par år tidligere. Da dukket han opp sammen med en annen gründer, Jakob Hatteland. I april åpnet de to en flunkende ny sildoljefabrikk i Egersund, Prima Protein.

Nå har Hatteland og Øglend gått et skritt lenger. De har etablert Prima Seafood AS. De vil inn i det de kaller «den blå sektoren i norsk matindustri».

– Etableringen av Prima Seafood AS er et naturlig steg i etableringen av et fullsortiments tilbud av pelagisk fangst med basis i satsingen til Prima Protein AS. Et fullt sortiment vil være til gagn både for leverende fiskere og kunder, som får en ny aktør med en mer helhetlig verdikjede opp mot konkurrentene, sier Anbjørn Øglend.

Polisk skandalekjøtt til Sverige

Totalt skal 250 kilo kjøtt fra et skandalisert polsk slakteri har blitt solgt til Sverige. Nå er svenske myndighetene i gang med å finne kjøttet før det blir spist.

Denne konkrete saken ble oppdaget ved hjelp av skjult filming på slakteriet. Her ble syke dyr slaktet og kjøttet videresolgt til en stor polsk eksportør. Eksportøren har levert til Estland, Finland, Frankrike, Ungarn, Litauen, Portugal, Romania, Spania og altså Sverige.

Det polske slakteriet er stengt, etter at TV-kanalen TVN24 avslørte rutinene. Slakteriet kjøpte syke dyr, slaktet dyrene mens veterinæren ikke var til stede, og fjernet spor etter sykdommer på dyret.

Kjøttet ble deretter markert som sjekket og godkjent, før det ble solgt til flere europeiske land, blant andre Sverige. Mattilsynet i Norge forteller at de ikke har informasjon om at kjøttet er solgt til norske grossister. I Sverige er det kjøpt av fire grossister, som igjen skulle selge kjøttet videre.

– Ingenting tyder på at de svenske bedriftene som har kjøpt kjøttet av det polske slakteriet, har gjort noe feil. Vi har pr. i dag heller ikke mistanker mot annet polsk kjøtt, sier Louise Nyholm i det svenske Livsmedelsverket (tilsvarer Mattilsynet i Norge).

Det ble importert svært lite storfekjøtt fra Polen til Norge i 2018, litt over 40 tonn ubearbeidet kjøtt, i tillegg til et svært begrenset antall kjøttprodukter. Det er heller ingen ting som tyder på at Norge vil bli berørt i denne saken.

– Imidlertid er det en påminnelse om hvor viktig det er å kjenne sine eksportører og være trygge på at man kun importerer fra slakterier som faktisk følger regelverket. Mange av fremmedstoffene som er oppdaget i tidligere matskandaler er oppdaget ved rene tilfeldigheter og via stikkprøver fra myndighetenes side. Det er derfor svært viktig at man ved import, har kunnskap om hele kjeden bakover. Seriositeten til eksportør er ofte langt mer avgjørende for mattryggheten som hvilket land man importerer fra, sier mattrygghetsansvarlig i KLF, Mette Juberg.

ILLUSTRASJON: COLOURBOX

Innovasjon
Norge

Fremtidens energiløsninger

Har du planer om å bygge anlegg for produksjon av fornybar energi, bioenergi eller produsere flis til bioenergi?

Vi gir tilskudd til investeringer, utredninger og kompetansetiltak.

Finn ut mer på: [Innovasjon norge.no/bioenergi](https://innovasjon norge.no/bioenergi)

Forslag til ny arvelov på gang

■ MAURITZ AARSKOG ■ ADVOKAT OG PARTNER I ØSTBY AARSKOG ADVOKATFIRMA

Forslag til ny arvelov ble sendt Stortinget rett før sommeren. Forslaget er ment å innebære en

forenkling av lovverket om arv og dødsboskifte med mer moderne språkbruk.

Det legges opp til at gjeldende lover om arv og om skifte oppheves og det gis en ny arvelov med regler om både arv og skifte av dødsbo. Den mest betydelige og mest omtalte endringen av regelverket er de nye pliktdelsreglene:

Pliktdelsreglene gjelder overfor arvelaterens livsarvinger, dvs. i praksis arvelaterens barn. Disse reglene sikrer livsarvingene og deres etterkommere en viss andel av dødsboet ved at arvelateren i testament ikke kan råde fritt over alle sine midler. Dette har vært antatt å ha bred støtte i befolkningen og reglene har lange tradisjoner. Etter de gjeldende pliktdelsreglene utgjør 2/3 av et dødsbo pliktdelsarv til arvelaterens livsarvinger, men likevel slik at ingen livsarving er sikret arv utover en million kroner. Det innebærer derfor at velstående arvelatere har langt større muligheter for å disponere over sin formue i testament enn mindre velstående arvelatere. Denne beløpsgrensen har ikke vært endret siden 1972, men blir nå endret i forslaget til ny arvelov.

Den øvre grensen for pliktdelsarven for hver livsarving økes i lovforslaget fra en million kroner til 25 G som per i dag utgjør ca. to millioner fire hundre tusen kroner. Det medfører at arvelatere i større boer får mindre handlingsrom ved utforming av tes-

tament enn tidligere. I mindre boer vil pliktdelen fortsatt utgjøre 2/3 av boets netto. Videre innebærer lovforslaget en oppmykning av arvelaters mulighet til å bestemme hvilke gjenstander de enkelte livsarvingene skal overta.

Etter lovforslaget skal tidspunktet for arvelaterens død som hovedregel være avgjørende for om ny eller gammel lov skal komme til anvendelse. Dvs. at ny lov som utgangspunkt skal gjelde for dem som dør etter at loven har trådt i kraft. For behandling av spørsmål knyttet til testamenter legges det likevel som utgangspunkt opp til at det er den loven som gjaldt da testamentet ble opprettet, endret eller tilbakekalt som skal komme til anvendelse. Imidlertid har anvendelsen av pliktdelsreglene overfor testamenter fått en særstilling ved at dødsfallstidspunktet er styrende for hvilke pliktdelsregler som skal komme til anvendelse og således begrense testators testasjonsfrihet:

De nye reglene om pliktdelsarv kommer til anvendelse på testamenter som er opprettet av arvelatere som dør senere enn ett år etter at loven har trådt i kraft. Fram til dette tidspunktet kommer fortsatt de gamle pliktdelsreglene til anvendelse på testamentet. Det betyr at hvis arvelateren dør senere enn ett år etter lovens ikrafttredelse så vil de nye pliktdelsreglene sette begrensninger for anvendelsen av testament som avdøde kan ha opprettet langt tilbake i tid.

Testamenter som har slik regulering av arvefordelingen at det er innenfor de nå gjeldende reglene, men derimot kan komme til å bryte med de nye reglene, bør vurderes endret av testator. Det kan være klokt å søke råd hos advokat. Uten endring av testamentet kan man pådra seg risiko for unødvendige konflikter mellom arvingene knyttet til forståelsen og gyldigheten av testamentet etter ens bortgang.

Norges største og beste utvalg av dyrehengere

Tuff-Mac dyrehenger til traktor. Leveres fra 5,5–9,3 m.

Jyfa dyrehenger for traktor. Mange modeller.

Bateson bilhenger til sau, gris, storfe og hest.

Bateson bil-, sau- og varehenger.

MYHRES maskinomsetning as

Høyjordveien 686, 3158 Andebu • 957 24 006 • post@myhresmaskin.no • myhresmaskin.no

HAR DU LYST TIL Å FÅ BEDRE BETALT?

TUSEN KRONER EKSTRA

Prima Jæren har opparbeidet seg et godt rykte som leverandør av kvalitetskjøtt til norske forbrukere. Det er takket være gode produsenter, noe vi vet å sette pris på.

For å vise hvor langt vi strekker oss for å ta hånd om det beste av norsk storfe, betaler vi derfor 1.000 kroner ekstra per dyr som oppfyller våre kvalitetskrav.

Kjøtt fra Prima er høydepunkter på norske middagsbord. Vi sender hederen videre til bøndene.

Takk for at dere bidrar til at Jæren vil fortsette å være Norges største og beste matregion i årene fremover.

**Ta kontakt med Magnar Sandanger, tilførselsleder storfe,
på telefon 48 11 45 25 eller på epost: magnar@prima.as**

	Hard hogst	↓		↓	Dyre-bolig	Hissig	↓	Tilrå	↓	Sjømann	Skape	↓
	Først							Dvs.			Individer	
	Pro-nomen				Drikk							
	Idretts-arena											
	→							Kartong				
	Utebli				Disku-terer			For-tumlet				
	Elv				Fire							
	Manns-navn					Morene				Glise		
Umoden			Advarte									Infor-mere
→				Dyr								
					Lage mat					Sliten		
					Etc.							
Sette		Plassen	↓	Fjell-kjede	↓	Dom	Spille			Ytter-ligere		
→		Annon-sert				Grusrygg	Fortærer			Yrke		
							Hovne				Tall	
							Kunn-skapsspill				Helt i orden	
Bli en stund								Besitte		Avlsdyr		
Tidsrom								Gudinne		Vel-		
→						Frukt						
						Lukt						
Redder							Forfatter			Sandbanken		
Avlukke							Slå første slag			Dårligst		
→										Homogene		
				Deter-minativ		En god del (om-vendt)	→				Sjødyr	
				Matrett							Fase	
Ordne			Folke-vonde				Binde		Åpner			
									Sjømann			
Tall			Sykdom			Bidra med		Peke på			Vekst	
			Brukbar									
→						Land-bruks-produk-tet (nvn)						
Traff hver-andre		Kna					M.-navn					
		Antyde					Skuespil-ler (d.)					
Porsjoner						Klokke						
Dyrebare						Manns-navn		Mål	Euro-peer			
→												
	↓		Like				←	Dempet	Fem meter			
↑												
Uthus	→											
→												

G	U	L	A	G
F	O	R	T	R
D	O	K	U	M
S	T	R	A	B
G	S	I	E	S
J	O	T	N	E
Ø	K	T	B	O
A	R	S	P	L
L	E	E	R	T
U	T	E	N	R
M	I	S	U	N
M	A	N	K	E
R	E	E	L	L
K	R	S	Ø	K
A	S	B	E	F
R	E	G	I	M
V	I	L	L	A
T	I	L	G	J
F	E	E	R	M
L	I	N	O	R

Løsningsordet i kryssordet i nr. 4 var «Verpehøns» og den heldige vinneren ble Anne Nilsen, Stavanger. Vinneren får 10 flax-lodd i posten. Send løsningsordet på e-post til pas@kjottbransjen.no og bli med på trekningen av lodd. Bokstavene i de grå feltene danner løsningsordet.

Hører du alarmsirenen i traktoren?

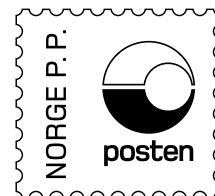
Myndigheter og forsikring
krever at du har automatisk
varsling til flere mottakere.

**– Norges mest solgte GSM-utringer fra Elotec varsler deg og inntil
fire andre med anrop eller SMS.**

Elotec brannalarm får du hos våre autoriserte installatører som tilpasser anlegget til din gård.
Ta kontakt, så henviser vi deg til din lokale forhandler.

Elotec AS | Tlf 72 42 49 00 | www.elotec.no | info@elotec.no

Returadresse:
Kjøtt- og eggprodusenten
Postboks 163
1319 Bekkestua

Fjøsssystemer har den beste innredningen for storfe!

I samarbeid med verdens ledende produsent av innredning til storfe, har vi utviklet smarte løsninger som er både effektive og sikre.

*Kontakt
en av våre
rådgivere!*

dalecia

**SMART
FØRING**

FJØSSYSTEMER

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Øst
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
ost@fjossystemer.no

Sør
3178 Våle
Tlf. 33 30 69 61
sor@fjossystemer.no

Vest
4365 Nærbo
Tlf. 51 43 39 60
vest@fjossystemer.no

Nordvest
6770 Nordfjordeid
Tlf. 57 86 25 05
nordvest@fjossystemer.no

Midt
7473 Trondheim
Tlf. 72 89 41 00
midt@fjossystemer.no

Bygg
2634 Fåvang
Tlf. 61 28 35 00
bygg@fjossystemer.no